

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

May 1910

J

10

891.99

U-38

1002 - 8021

891-99 King Street
2-38 25th Street

75-3375 22/180

75-7584 21/18-8

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

Հ Ե Ք Ի Ա Ք Ն Ե Ր

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՏԻԳՐԱՆԱՅ ԿԱՆՍԱՐԴԵԱՆՅ

Տ ա ս ն ե ռ ռ ղ զ հ ը ղ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Մոզես Վարդանեանի

1903

391.99
4-38

NOV 20 1903

891.99

4-38

ՀԱՅ - ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԿԱՆ

Հ Ե Ք Ի Ա Ք Ն Ե Ր

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

114

ՏԻԴՐՆԵՑ ՆԱԻՍԱՐԴԵՆՑ

1702
802

Տասներորդ գիրք

Թ Ի Ք Լ Ի Ս

Տպարան Մովսէս Վարդանեանի

1903

Дозволено Цензурою. 19 Апрель 1903 г. Тифлисъ.

ԽՄՈՐ ՈՒՏՈՂ ԷՐԵԽԷՆ

(Արարատեան բարբառով ¹⁾)

Ընում ա շինում մի կնիկ: Էս կնիկը ունենում ա մի տղայ, մի աղջիկ. — աղէն ըսենց տասը-տասը հինգ տարեկան, աղջիկն էլ հլա ծծի էրեխայ ա ըլնում:

Օրէն մի օրը էգ կնիկը հաց թխելիս ա ըլնում: Բերում ա էգ ծծի էրեխին օրօրոցումը քուն դնում, կննայ իրա բանին կենում: Տղէն էլ դէ՛ երայ տղայ, մօրը օգտում էր, գունտ էր կրում, ցախ էր բերում թունգիրը վառում, մախրասի մօր աղաքին բան էր անում: Էս տղէն ա՛ մըն էլ որ էլծում ա գունտ բերելու, տենում ա ի՛նչ — իրանց ծծի էրեխէն հրէն ուսուլով օրօրոցիցը վեր էկաւ, գնաց խմորի գնտերից մինը կերաւ, էլ եգ գնաց մտաւ օրօրոցը: Էս որ տենում ա, մնում ա զարմացած թէ՛ էրեխէն էլ խմոր կ'ուտի: Գալիս ա մօրը նազ ա-նում.

— Ագի, ասում ա, բա չես ասի՝ ըսենց, ըսենց,

¹⁾ Արարատեան բարբառով գրած սոյն երկու հէքիաթը ժողովուած են Վահարշապատ գիւղում:

ըսենց բան, մեր էրեխէն օրօրոցիցը վեր էկաւ, խմորի գնտերից մինը կերաւ, էլ եդ գնաց մտաւ օրօրոցը:

— Զէ, ասում ա մէրը, դու էլ ընե՛նց սուտ ես ասում, որ ձէն ախտուումը կը դռայ: — Ծծի էրեխէն էլ գնւնա կ'ուտի:

— Ձեռ աւատում, ասում ա տղէն, բնւուն քաշա, տես գրուստ եմ ասում, թէ չէ:

Սա հա, նա չէ, սա հա, նա չէ, մախլաս ինչ անում ա, չի անում՝ մօրը չի կարում աւատացնի: Տղէն էլի էթում ա դունտ բերելու, էլի տենում ա էն էրեխէն օրօրոցիցը վեր էկաւ, գնաց խմորի գնտերից մինը կերաւ, էլ եդ գնաց մտաւ օրօրոցը: Ելի գալիս ա մօրն ասում, էլի մէրը չի աւատում, հլա տղի վրէն բարկանում էլ ա: Մին, էրկու, հինգ, տասը, քանի տենում ա՝ գալիս ա մօրն ասում ա, համայ մէրը տղին անկաջ չի անում: Էդ տղէն ա, տենում ա որ մէրը իրա ասածը բանի տեղ չի գնում, ինքն իրան միտք ա անում:

— Ս: գպէր, ասում ա, էս Ծծի էրեխէն հմիկուց որ խմոր ա ուտում, մենծանայ՝ ո՛վ գիտայ մըդ էլ ուտի. պտի աղաքուց ես իմ գլխի ճարը տենամ:

Եթում ա մի քանի հաց վեր ունում ու եալլայ՝ դռնէ դուս. գլուխ ա առնում, անսաս էթում: Եթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի մի շաբաթ, գշեր, ցերէկ գալիս ա՝ մի սարի ա ռաստ գալի: Վարաւորդ ա անում, տենում՝ էդ սարի դօշին հրէնիկ մի սուրու ոչխար. դէս ա մտիկ տալի, դէն ա մտիկ տալի՝ տենում ա ո՛նչ չօբան կայ, ո՛նչ զագ: Մնում ա միտք անելօն, թէ էս ի՛նչ բաս ա, էս սուրու ոչխարը խի ա անտէր, անտիրական ըստէ արածում: — Կայ, չը կայ, ասում ա,

ըստէ մի բան կայ. պտի ընչանք իրիկուն ըստէ կենամ, տենամ էս ոչխարը ո՛ւր ա էթում՝ ես էլ հեննէն էթամ:

— Մնում ա ընչանք իրիկուն. մութը գետինը կոխում ա թէ չէ, տենում ա հրէս սարը ճղուեց, բաց էլաւ ու էդ սուրու ոչխարը ինքն իրան գնաց, մտաւ մէջը: Տղէն էս որ տենում ա, ինքն էլ ուսուլով ոչխարի հեննայ մնում ա ներսի: Ոչխարը որ քօմմայ մնում ա, սարը էլ եդ խփում ա, կախում:

Էս տղէն մնում ա սարի մէջը ի՛նչ տենում. — լաւ լաւ տներ, լաւ լաւ օթախներ, լաւ լաւ ամարաթներ, տուն, տեղ, գոմ, մարագ, մախլաս՝ ինչ ասես կայ, մի մարդ, մի կնիկ էլ էդ օթախների միջին, որ էրկու աչքերն էլ հանած ա, ո՛ր ասես զատ չեն տենում: Էդ կընիկը դուս ա գալի ոչխարի աղաքը, բշում, տանում անում գոմը, եննայ մաթրաթը վեր ա ունում, էթում ոչխարը կթում, մաթրաթը պըռտէպըռնուց լըցնում, բերում: Մարդ ու կնիկ էդ մաթրաթ կաթը լաւ, լազաթին փրթում են, գթախներն առնում, ընկնում նրա ջանին: Տղէն էս որ տենում ա, ուրախանում, աչխարով մին ա ըլնում. գաթի ինքն էլ սոված նըխտից ընկել էր, — մի դհիցն էլ նա ա վրա պըծնում կաթին: Մարդ ու կնիկ սաղ մաթրաթը դարտիում են, չեն կշտանում: Կնիկն էթում ա թաղադան կթում, բերում: Ըս էլ են ուտում, էլի չեն կշտանում: Մնում են արմայած. — աղաք մի մաթրաթ ին ուտում, կշտանում ին, հմի էրկու մաթրաթ կերան, էլի սոված մնացին: Ալբիայը սայմիչ են ըլնում:

— Կայ, չը կայ, ասում են, ըստէ իտանաորդի կայ, որ մեր փայլիցն ուտում ա, չենք տենում: Ի՛նչս ես, ջի՛նս ես, ջանավար ես, ասում են, ձէն հանա:

Տղէն էս որ լսում ա, իօր արշայ ա ընկնում, ընդիան ձէն տալի.

— Հօրածին եմ, ասում ա, ըսենց, ըսենց, ըսենց էկել եմ, ընկէ ըստէ. Աստու սիրուն, ասում ա, մի տեղ տուէք սթար անեմ, կշտներիդ մնամ, ես ըլնեմ ձեզ սրդի, դուք ինձ հէրնը-մէք: Նստում ա մին մին, տեղը տեղին նազլ անում իրա գլխով անցկացածը, ոնց որ ես ձեզ նազլ արի:

— Լաւ, ասում են էդ քօռերը, գորուկ ենք: Դէ որ ըտենց ա, էս ոչխարը քեզ ենք պահ տալի.— առաւօտները սարը կը բացուի՝ կը տանես հանդը կ'արածացնես, իրիկները էլ եդ կը քշես, կը բերես: Մեղանից քեզ ամանաթ, ասում են, էս սարի վրէն սր ուզում ես գնա, ինչ ուզում ես արա՝ ձէն, ծպտուն հանող շիլնի, համայ ֆլան սարը չ'էթաս, ընդէ սատանէք կան, գլուխդ փորձանք կը գայ. հրէս տենում ես՝ մեր աչքերն էլ էն սատանէքն են հանէ: Եդ հօ էդ. ֆլան տեղումը, ֆլան սարումն էլ մի ասլան կայ, ընդէ էլ չ'էթաս, թէ չէ ասլանը քեզ կը քրրի, մենձ թիքէն անկաջդ կը թողայ:

— Ա՛չքիս վրէն, ասում ա տղէն, որ ասում էք՝ չեմ էթայ:

Էս տղէն մնում ա դրանց կշտին.— Աստու իրան օրը առաւօտը գշերով, գշերհանայ վեր էր կենում, ոչխարը ազար անում, սարը բացուում էր. քշում էր հանդը, արածացնում, իրիկունը որ մութը գետինը կոխում էր էլ եդ քշում էր, բերում տուն: Բռնեց մին, էրկաւ, հինգ, տասը, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, իրեք շաբաթ, մախլասի մի ամիս, օրէն մի օրը ինքն իրան միտք ա անում.

— Հէրնը-մէքս, ասում ա, ինձ թամբահ են արէ, որ

ֆլան սարը չ'էթամ, ընդէ սատանէք կան, գլուխս փորձանք կը գայ: Ի՛նչ ըլնում ա ըլնի, ասում ա, պտի էթամ, տենամ ընդէ ինչ կայ, ինչ չը կայ:

Ասում ա, ոչխարը քշում դաւ էն սարը: Գալիս ա ինչ տենում.— հրէնիկ սատանէքը կիտուել են, մի գերանի վրէն ջիրկուն նստտէ: Էս որ տենում ա՝ տղի թուք ու մուքը կպնում ա, քիչ ա մնում լեզաճաք ըլնի:

— Ա՛յ տղայ, ձէն են տալի սատանէքը, սրի էս գերանը ճգա:

Տղէն մօտանում ա, տենում սատանէքը ուզում են էդ գերանը ճղի, համայ չեն կարում:

— Ըտենց սնց կ'ըլնի, ասում ա տղէն, սեպ բերէք որ ճղեմ:

— Մեզ սրդիան ա սեպ, ասում են սատանէքը:

Տղէն բերում ա կացնով տալի, գերանը մխելի տեղ ճղում, եննայ ասում ա.

— Ո՛ք սեպ չ'ունէք, բերէք ձեռներդ դրէք էս գերանի արանքը, կացնով տամ, ալբալը կը ճղուի:

— Լաւ, ասում են սատանէքը:

Բերում են ձեռները դնում գերանի արանքը: Տղէն կացինը որ չի հանում, բոմբի ձեռն էլ մնում ա գերանի արանքին: Նոր քաշում ա կացինը էդ սատանէքանցը բոմբին էլ կոտորում, շանսատակ անում, թողում: Մէնակ մի չօլախ սատանայ ա պրծնում դրա ձեռիցը. էդ սատանէն որ տենում ա ընկերտինքը սատկոտեցին, գլուխ ա առնում, փախնում: Տղէն կացինը վեր ա ունում, ընկնում դրա եղևիցը, Վազում ա, վազում ա, վազում ա՝ հասնում ա էդ սատանին. ուզում ա

կացնով տայ տեղն ու տեղը չըղնամիշ անի, սատկացնի, նա աղաչանք, պաղատանք ա անում.

— Աղպէր, ասում ա, ինձ մի սրբաձնի, ես էլ քեզ մի լաւութիւն կ'անեմ: Քու հօրնը-մօր աչքերը, ասում ա, մենք ենք հանէ, հրէս իմ ձեռքին ա, ուզում ես տամ, թարթիւն ինձ ձեռքը չը տաս:

— Լաւ, ասում ա տղէն, բէ տո՛ւ, ձեռքը չեմ տայ:

Էդ չօլախ սատանէն ձեռք տանում ա ջէբը, նրա հօրնը-մօր աչքերը հանում, տալի նրան:

— Ա՛ն, ասում ա, էս հօրդ աչքերը, ըս էլ մօրդ աչքերը:— Բերում ա տղին մի բմբուլ տալի:— Ա՛ն, ասում ա, էս բմբուլը աչքերը որ կը դնես իրանց տեղը, հենայ էս բմբուլը ջրի միջին թաց կ'անես, կը քսես աչքերին. քսելու բաշտան՝ աչքերը կը լաւանան:

Էս տղէն ա, աչքերը առնում ա, դնում ջէբը, սատանի հեննայ մնաս բարով անում, վէ կենում ոչխարը աղաք անում, քշում: Քշում ա, քշում ա, մութը որ կոխում ա գետինը, համնում ա էն սարը: Սարը բացուում ա, ոչխարը նեքսե ա անում, սարը էլ եդ կախնում ա: Էդ մայիճ մարդ ու կնիկը որ իմանում են տղէն էկաւ, ուրախանում, աշխարով մին հն ըլնում:

— Հը՛, այ տղայ, ասում են, ըսկի ինչ կայ, ինչ չը կայ, մենք բեղանից նիգեարան ինք, հօ էն սարը չը գնանցիր:

— Ո՛նց չէ, ասում ա տղէն, գնացի, էն սատանէրանց հախիցը էկայ, քօմբրին էլ սատկացրի, ձեր ինազը հանեցի նրանցից. հրէս էրկսիդ աչքերն էլ բերել եմ:

Բերում ա աչքերը գնում իրանց տեղը, սաղացնում, ոնց որ պէտքն ա դրստում, հենայ հանում ա բմբուլը ջրի միջին թաց անում, քսում նրանց աչքերին. քսում ա

թէ չէ, աչքերը բացում ա՛ տնում են:

— Զօրանաս, այ որդի, ասում են, դու որ մեզ էս լաւութիւնը արիր, սրա տակիցը մենք ոնց պտի դուս գանք:

— Շատ մենձ բան ա, ասում ա տղէն. էսքամ վախտ ձեր տանը կենում եմ, ձեր հացն ուտում, ձեր ջուրը լամում, — ինչ կ'ըլնի, որ ես էլ մի օր ձեր հաւարին հասնեմ:

— Այ որդի, ասում են, էս հետ որ անփորձանք էն սատանէրանց ձեռքը պրծար, սաղ-սալամաթ եդ էկար, ըստուց դէնը քեզ մնեղաթ կաց, էն ասլանի սարը չ'էթաս հա, թէ չէ քեզ կը քրքրի, ձուկդ ձուկդ կ'անի, մենձ թիրէն անկաջդ կը թողայ:

— Լաւ, ասում ա տղէն, որ ասում էր՝ չեմ էթայ:

Հաց հն ուտում, պրծնում, թէք հն ընկնում ընում: Առաւօտը լիսը բացում ա, տղէն էլի ոչխարը աղաք ա անում, քշում տանում հանդը արածացնելու: Էթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն Աստօժ պիտայ, ճամփին ինքն իրան միտք ա անում:

— Ի՛նչ կ'ըլնի, կ'ըլնի, ասում ա, արի հմի էլ էթամ էն մի սարը, տնամ ընդէ ինչ կայ, ինչ չը կայ:

Ասում ա, տալի սնունտն անց կենում, ոչխարը քշում էն սարը: Էթում ա ինչ տնում—ասլանի ձէնը սաղ աշխարքը վեր ա կալէ, ընե՛նց մի ձէն ա հանում, ընե՛նց մի ձէն ա հանում, որ Աստօժ փրկի, աղատի. դու մի առի, էդ ասլանը ցաւում ա: Ասլանը էս տղին որ տնում ա, ձէն ա տալի:

— Ի՛նս հո, ջինս հո, ջանալար ես՝ ձէն հանա, ինձ էս նեղ տեղիցը ազատա. հրէս ցաւում եմ, քանի ճուտ բերեմ, հալալ կէս անեմ հեննէդ.— էրկուտը ըլնի, մինը

ինձ՝ մինը քեզ, չորսը ընի՛ երկուսը քեզ, երկուսը ինձ. Կամբուլ ես:

— Անբուլ եմ, ասում ա տղէն:

Եթում ա ասլանի աղաքին չօրում. նրան աղատում: Եզ ասլանը չորս ճուտ ա բերում: Ասլանը երկուսը ինքն ա վեր ունում, երկուսը տալի էզ տղին:

— Տանք, ասում ա ասլանը, դու որ ինձ էս նեղ տեղիցը ազատեցիր, տանք, մօրդ կաթի նման քեզ հալալ ա:

Եզ տղէն ա, ասլանի ճուտերը վեր ա ունում, ոչխարը աղաք անում, գալի տուն: Սարը ճղում ա, բաց ընում, տղէն ոչխարը անում ա ներսև:

— Հը, հարցնում են էն մարդ ու կնիկը, խի էսքամ եզացար:

— Բան չէք ասի, ասում ա, ըսենց, ըսենց, ըսենց բան, ֆլան ասլանին ազատեցի, էս երկու ճուտն էլ ինձ փէշքաշ արեց:

Եզ տղէն ա, բերում ա ասլանի ճուտերը իրա կըշտին պահում: Քանի պուճուր ին, Կրանց կաթ ա ուտացնում, որ մի քիչ մենծանում են, զնջլով կապտում ա, որ չը փախնեն: Մնի անումը Ասլան ա դնում, մէկեւինը՝ Ղափլան: Անց ա կենում ըսենց մի բանի վախտ՝ մի ամիս, երկու ամիս, իրեք ամիս, մասլախի վեց ամիս, օրէն մի օրը էս տղէն միտք ա անում.— Էթամ մեր երկիրը, ասում ա, տենամ ինչ կայ, ինչ չը կայ, մէրս ոնց ա, ինչ ա անում, սաղ-սաղամաթ ա, թէ չէ:

— Գալիս ա էզ մարդ ու կնիկայ կուշտը:

— Ուզում եմ էթամ մեր երկիրը, ասում ա, ինչ կ'ասէք. իզին կը տաք՝ կ'էթամ, թէ չէ հօ չէ:

— Գնալ Կիտաս, այ որդի, ասում են էն մայր ու

կնիկը, սիրտդ ուզում ա՝ գնա, ինչ պտի ասենք:

— Բան որ ըտենց ա, ասում ա, կ'էթամ: Ինձանից ձեզ ամանաթ, իմ Ասլան, Ղափլանին լաւ մուղաթ կը կենար ընչանք իմ գալը. բան ա, թէ տենար շարշարում են, տեղները դինջ չեն կենում, ուզում են փախնի՛ իմաց կացէք նեղ տեղ եմ, բաց թողէք գան, հաւարիս հասնեն:

— Անա, ասում են էն մարդ ու կնիկը, արխէյին կաց, ոնց որ ասեցիր, ընենց էլ կ'անենք:

Էս տղէն ա, ճամփի թաղարէք ա տենում, եարաղ-ասպարը կապում, նիլնում ձին՝ եմլայ: Գալիս ա, գալիս ա, գալիս ա, շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, մի օր, երկու օր, իրեք օր, ճամփի կէսը որ գալիս ա, ըտէ մի սարի գլխի մի ջուխտ մում ա վառում, տալի անց կենում: Գալիս ա, գալի, համում ա իրանց երկիրը: Գալիս ա ինչ տենում,— իրանց երկիրը սաղ բրիչակ ա դառէ, որ ասես մարդ-մաղաթ չը կայ: Եթում ա իրանց տունը. ձին դռանը կապում ա, ինքը մննում ներսև, տենում ա ոնչ մէր կայ, ոնչ գադ, մէնակ քիբը ընդէ նստել ա, աչքերն էլ ճրաքի նման լիս ա տալի: Էս որ չի տենում, մնում ա սառած մտիկ անելօն: Քիրը որ աղաօրը տենում ա, վազում ա փաթթում ճտովը:

— Քիրը շարդ տանի, աղալէր ջան, ասում ա, բարձր, հաղար բարին ես էկէ, ոնց ես, լաւ ես. էս ուր իր կըքամ վախտ:

— Աղալէրը քեզ մատաղ, ասում ա, գնացել ի դարը-բութիւն. հմի էկիլ եմ քեզանից կարօտս առնեմ, էլ վէ կենում էթամ:

— Աղալէր ջան, ասում ա, ստով ես էկէ, թէ ձիով:

— Զիով եմ էկէ, ասում ա:

Քիրը էս որ լսում ա, ալրիալը դուս ա գալի դու-
ռը, տենում ձին ընդէ կապած ա: Արա ա պրծնում
ձիու մի ոտը կուլ տալի: Եննայ գալիս ա հարցնում.

— Ա՛ղպէր ջան, իրեք ոննանի ձիով ես էկէ:

— Հա՛, ասում ա, իրեք ոննանի ձիով եմ էկէ:

Քիրը դուս ա գալի ձիու մի ոտն էլ ա ուտում,
գալի հարցնում.

— Ա՛ղպէր ջան, էրկու ոննանի ձիով ես էկէ:

— Հա՛, ասում ա, էրկու ոննանի ձիով եմ էկէ:

Քիրը դուս ա գալի ձիու մի ոտն էլ ա ուտում,
գալի հարցնում.

— Ա՛ղպէր ջան, մի ոննանի ձիով ես էկէ:

— Հա՛, ասում ա, մի ոննանի ձիով եմ էկէ:

Քիրը դուս ա գալի ձիու մի ոտն էլ ա կուլ տալի,
գալի հարցնում.

— Ա՛ղպէր ջան, բու ձին ոննանի չ՛ունէր:

— Հա՛, ասում ա, չ՛ունէր, — փոքոտդ ա էկէ:

Քիրը էս խօսքի վրէն էթում ա ձին սաղ ուտում,
պրծնում, եննայ գալիս ա հարցնում.

— Ա՛ղպէր ջան, փիաղայ ես էկէ:

— Հա՛, ասում ա, փիաղայ եմ էկէ:

— Ա՛ղպէր ջան, բաս որ ըտենց ա, կայ էթամ ձու
բերեմ, ձուածեղ անեմ կէ:

Քիրը թողում ա դուս գալի: Եդ աղջիկը քօմերին
կերել էր, մէնակ թողէ մի դաբրին, որ եք ուղենայ՝
էթայ նրա կուշտը, ատամները սրիլ տայ: Սա որ ոտը
դուս ա գնում թէ չէ, աղպէրը վեր ա կենում, փախ-
նում. գլխի ա ընկնում, որ պտի գայ իրան էլ ուտի:
Սի քիչ մնում ա, քիրը գալիս ա տենում աղպէր չը
կայ: Գէս աղպէր, գէն աղպէր, ման ա գալի՛ չի գտնում.

դուս ա գալի ընկնում նրա քամակիցը: Աղպէրը վազում
ա, քիրը սրա եննուցը: Աղպէրը գալիս ա, գալի, հաս-
նում ա էն սարի գլուխը, որդէ մի ջուխտ մում էր վա-
ռէ. տենում ա էն մմերը դառել են Ասու հրամանով
էրկու հաստ բարդու ծառ. տենում ա քիչ ա մնում քիրը
նրան հասնի, — ալրիալը նիլնում ա մի բարդու գլուխը:
Քիրը գալիս ա հասնում աղպօրը. տենում ա աղպէրը
նի ա էլէ բարդու գլուխը, բերում ա էդ բարդու քօքը
կռծում ա, որ վէ գցի. կռծում ա, կռծում ա, էնքամ
կռծում ա, որ բարդին բարակում ա, քիչ ա մնում վեր
ընկնի: Տղէն էս որ տենում ա, իրան գցում ա էն մի
բարդու գլուխը: Քիրը գալիս ա էդ բարդու քօքն էլ ա
կռծում: Տղէն տենում ա որ քիչ ա մնում էդ բարդին
էլ վէ գցի՝ ձէն ա տալի.

— Հէյ գիդի իմ Ա՛սլան, Ղափլան, սրդի էք՝ հասէք,
ընենց հուլ տուէք, ընենց կուլ տուէք, որ մի պուտ
արին կաթայ:

Ձէն ա տալի թէ չէ, տենում ա հրէնիկ գիդիջըդ
Ասլան, Ղափլանը էկան: Գալու բաշտան վրա են պըրծ-
նում էդ աղջկանը ընենց հուլ տալի, ընենց կուլ
տալի, որ մէնակ մի պուտ արին ա կաթում: Կաթալու
բաշտան էդ մի պուտ արինը Ասու հրամանով լիլու է-
լաւ, խօսաց. — Ա՛ղպէր, ասեց, ինձ վէ կալ կշտիդ պա-
հա, մի նեղ տեղ քեզ պէտքը կը գամ: — Աղպէրը մի պուտ
արինը վէ կալաւ, դրեց քթակի ծալը, Ասլան, Ղափ-
լանի հեննայ ընկաւ ճամփայ:

Եկաւ, էկաւ, էկաւ, շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ,
մի օր, էրկու օր, իրեք օր, ճամփին մի չօբան ուստ
էկաւ:

— Բար՛ աջողում, անպէր, ասեց չօբանը, էդ ուր
ես էլ թում:

— Բար՛նով, Աստու հանգար բարին, ասեց տղէն. է-
լ թում եմ մեր երկիրը:

— Մ'րի մի բանի վրէն մարջ գանը, ասեց, գտար՝
էս սուրու ոչխարը քեզ, չը գտար՝ էդ Ասլան, Ղախլանը
ինձ: Ղանուլ ես:

— Ղանուլ եմ, ասեց, անրի մարջ գանը:

— Էս չըվու փէտը ընչի՛ն ա, հարցրեց չօբանը:

Տղէն միտք արեց, միտք արեց, միտք արեց, շատ
գլխին զօռ տուեց—չը գտաւ: Էն պուտ արինը ըթակի
ծալիցը ձէն տուեց:

— Ճըռը-ճանկի, ճըռը-ճանկի, ճըռը-ճանկի:

— Ա՛ղպէր, գտար, ասեց չօբանը, էս սուրու ոչխա-
րը մօրդ կաթի նման քեզ հալալ ա, տար:

Տղէն էդ սուրու ոչխարը աղաք արեց, քչեց: Էկաւ,
էկաւ հասաւ էն սարը: Սարը ճղուեց, բաց էլաւ, տղէն
ոչխարը քչեց, արեց ներսն: Էն մարդ ու կնիկը սրան
որ տեհան, ուրախացան, աշխարով մին էլան: Նոր տղէն
նստեց ըստէ մին մին նազլ արեց իրա գլխով անցկա-
ցածը, ոնց որ ես ձեզ նազլ արի:— Ինչ քէֆ, ինչ ու-
րախութիւն, որ էլ հալ ու հէսաք չը կար:

Նրանք հասան իրանց մուրաղին, դուք էլ հասնէք
ձեր մուրաղին:

ՈՒՐՇԻ ՀՄԱՐ ՓՈՐ ՓՈՐՈՂԸ ԻՆՔԸ
Կ'ԸՆԿՆԻ ՄԷՋԸ

(Արարատեան բարբառով)

Ընում ա չիլնում մի մարդ: Էս մարդը շատ հա-
րուստ ա ըլնում.— էլ մալ, էլ զօրվաթ, էլ տաւար, էլ
ոչխարի սուրու, էլ ձիու իլխիք, ես ինչ գիտամ մեզրի
փէթակներ, ջաղացներ, մախլասի էնքամ հարուստ ա
ըլնում, որ իրանց երկրումը սրան մատով ին շանց տա-
լի: Էս մարդը աւալ ախըր էրկու տղայ ա ունենում, էր-
կուան էլ բէգօրվաթ, Աստու երեսիցը թափած. սաղ օրը
պարապ-սարապ ման ին գալի, ըսկի միտք չին անում
մի բանի, մի գործի կալնեն, մի աշխատանքի տուտ
բունեն: Սրանց հէրն էլ ծերացէ, հայ-հայը գնացէ, վայ-
վայն էր մնացէ: Օրէն մի օրը հիւանդանում ա, տեղով,
բարձով թէք ընկնում, էլ չի վէ կենում, տղէքանց չարը
տանում ա:

Տղէքը բերում են իրանց հօրը առօր-փառօր, ոնց
որ կարգն ա, ժամով, պատարագով թաղում են: Ըսենց
անց ա կենում մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շաբաթ,
էրկու շաբաթ, մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս, փեց
ամիս, մախլասի մի տարի, օրէն մի օրը մենձ աղպէրը
պուճուր աղպօրն ասում ա:

—Այ աղպէր, հէրիբ ա քեզ պահում, վէ կաց գնահ
քու բանին, սրանից դէնը սնց ուզում ես գլուխ պահա:

—Այ աղպէր, ասում ա պուճուր աղպէրը, չէ որ ես
էլ քու հալալ աղպէրն եմ, մի հօրից, մի մօրից, խի ես
ինձ գրկում. էսքամ մալ ու դօրլաթիցը, էսքամ հարս-
տութիւնիցը բա ինձ փայ չի հասնի:

—Չէ, ասում ա, մենձ աղպէրը ես եմ, ինչ կայ
չը կայ՝ հէրս ինձ ա թողէ, դո՛ւ ընչացու ես:

—Այ աղպէր, ասում ա, դու արի մի ըլնի, մի
անի, չէ ես էլ մեղք եմ, ես էլ քեզ պէս կնկատէր, էրե-
խատէր եմ:

Համայ հում ես ասում, մենձ աղպէրը ըսկի չէր էլ
ուզում անկաջ դնի, աղպօր կուռը բռնեց, գափ-դարդակ
տանիցը դուս արեց:

Էս պուճուր աղպէրն ա, էթում ա գեղի գլխին մի
հացատուն բռնում, իրա ճնդլաճուտերը անում մէջը՝ ապ-
րում: Ինքն էլ էթում ա սրա-նրա կուշտը ֆահլութիւն
անում. հօտաղութիւն անում, օրէնը մի քանի շայի աշ-
խատում, բերում օղլուշաղ պահում: Ե՛հ, փանօք Իրան,
ըսենց կուշ ու ձիգ անելօն եօլայ էր էթում, համայ
մենձ աղպօր երեսը չէր էթում.—Սասու ողորմութիւնը
չատ ա, ասում էր, ամեն մարդի իրա սրտովը կը տայ:

Համայ մենձ աղպօր սիրտը ըս էլ չէր վեր ունում,
որ իրա աղպէրը շատ թէ քիչ ապրուստ ունի, մի կտոր
հացի տէր ա, օր աշխատում ա, օր ուտում. հերսիցը
սիրտը տրաքում էր, չէր իմանում ինչ անի, սնց անի,
որ աղպօր գլուխը մի օղլա գայ, մի փորձանքի մէջ
գցի, որ սիրտը հովանայ.—Ս'րի, ասում ա, աղպօրս
գրկեմ Ֆլան սարի գլուխը, խարեմ թէ՛ ընդէ խաղինա
կայ. որ էթայ՝ էլ եզ չի գայ, ընդէ ջանավարների փայ

կ'ըլնի, կը մնայ.—Օրէն մի օրը վեր ա կենում, գալի
պուճուր աղպօր տունը:

—Բարով, աղպէր, ասում ա, սնց ես, լաւ ես:

—Բարով, Ա.սուտ հազար բարին, ասում ա պու-
ճուր աղպէրը, կամ էլի, եօլայ եմ էթում:

—Այ աղպէր, ասում ա, ընչանք եք դու պտի
ըտենց քեասիբ, օրէն հացի մուրուցկան մնաս, չէ դո՛ւ
էլ ես մեղք, բու օղլուշաղն էլ:

—Բա ինչ անեմ. այ աղպէր, ասում ա:

—Որ մի բան ասեմ՝ անկաջ կ'անես:

—Խի չեմ անի, ասում ա, սոսա:

1008

—Բան որ ըտենց ա, մի ջուալ վէ կալ, գնահ Ֆլան
սարը: Ընդէ ման կը գաս, մի էր կը գտնես. կը մննես
էդ էրը, կը տննաս մէջը լիբը սոկի, խաղինայ, ակն ու մար-
գարիտ, բուլիանու ու հազար մի ջուայ թանկաղին քաբեր.
վէ կ'ունես, կը բերես, կը հարստանաս, բանի սաղ ու
կենդանի ես, գլուխդ դինջ քեզ հմար դօլբան կը
ըշես:

—Ղօրթ, հարցնում ա պուճուր աղպէրը:

—Ղօրթ, ասում ա մենձ աղպէրը:

—Բան որ ըտենց ա՝ հէնց էդուց ճամփայ կ'ընկնեմ:
Էդ պուճուր աղպէրն ա, առաւօտը լիսանում ա թէ
չէ, կնկանն ասում ա:

—Այ կնիկ, թէ՛դ արա մի ջուալ քէ, մի քիչ էլ
հաց թրջա, կնպա դաստախունը:

—Խի, այ մարդ, ինչ կայ, ո՛ւր ես էթում, հարց-
նում ա կնիկը:

—Ս.ղպէրս ասում ա՝ Ֆլան սարի կշտին մի էր կայ,
էդ էրը լիբը սոկի ա, էթում եմ բերեմ:

—Բախտաւար գլխիդ, ասում ա կնիկը, աղպօրդ

լսեցիր, որ քու ձեռովը քու տունը քանդեցիր, Է:

—Նէ շատ մի խօսա, բարկանում ա մարդը, ինչ քու խելքի բանն ա. քեզ ինչ ասում եմ՝ Էն արա:

Կնիկը բերում ա մի բանի հաց թրջում, կապում գաստախունը, մի ջուալ էլ բերում, տալի մարդին: Էս պուճուր ազպէրն ա, գաստախունը գցում ա ջուալի մէջը, վեր ունում, ընկնում ճամփայ: Էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, հասնում ա աղափոր ասած սարը: Տենում ա մի չօլ, եաբանի տեղ, որ ըսկի իսանաֆտ չի գալի:—Վայ քու տունը քանդուի, ազպէր, ասում ա, ինձ սրբէ գրկեցիր. ինչ անեմ, ինչ գլուխս վայ տամ, հմի ջանաւարները կը գան, ինձ կ'ուտեն:—Նէս ա ման գալի, գէն ա ման գալի, որ մի տեղ գտնի, ընդէ սըթար անի: Որ շատ ման ա գալի, տենում ա հրէս մի էր, կողքին էլ մի մենծ քար, ընկնց որ էդ քարը տալգայ ա անում էդ էրին: Մննում ա էդ քարի տակը, ջուալը գցում գլխին, կուչ գալի: Մնց ա կենում մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեր սհաթ, տենում ա հրէս էկան՝ մի մուկը, մի գէլ, մի աղուէս, մըն էլ մի արջ, էկան մտան էդ էրը, իրար կշտի նստոտեցին: Պուճուր ազպէրը էս ջանաւարներին որ չի տենում, քիչ ա մնում ահաչոր ըլնի, լեղաճար ըլնի, մնայ:

—Օֆ, ճֆ, ասում ա մուկը:

—Հը, խի գարտոտեցիր, հարցնում են ընկերտինքը:

—Բա ինչ անեմ, ասում ա, իմ բունը մի մենծ, գարտակ տեղ ա. ընիս կշտին մի կարաս ոսկի ա ֆորած, մարդ էլ չը կայ, որ վեր ունի, տանի. ընձ էլ պէտքը չի, որ ուտեմ եա բանացնեմ, մնացիլ եմ սոված գկուտալօն:

—Է՛հ, ասում ա արջը, էկէք իմ գարտիցը խարար տուէք. ֆլան տեղը մի ծառ կայ, էդ ծառի քօրին մեղրի ճանճերը էկել են, բուն գրէ, էնքան մեղր ածէ, էնքան մեղր ածէ, որ էլ տեղ ու գաղար չը կայ,—էնքան ա մեղրը գիզուէ, կիտուէ, թօփ էլէ, մնացէ: Համայ ինչ անեմ, որ չեմ կարում մօտանայ, էն սհաթը ճանճերը վրա են տալի, կծոտում, գաղգղորիկ ածում:

Ըսկնց ջանաւարները մին մին գարտամիչ են ըլնում: Էս մարդը ըստօնը որ լսում ա, ուրախանում, աշխարով մին ա ըլնում:—Իմ խեղճ ազպէրը, ասում ա, ընդսր էր ինձ գրկում ըստէ. հալքաթ նա մի բան գիտար, որ ասում էր, հօ իմ գնւճանը չէր:

Առաւօտը բարիլսի հեննայ ջանաւարները վեր են կենում, էթում իրանց բանին: Էդ մարդն էլ ալուստի վեր ա կենում ըտիան ծղկում: Էթում ա աղար մկան ասած տեղը: Ման ա գալի, ման ա գալի, մկան բունը գտնում ա: Էթում ա մի տեղան մի քլունդ ա ճարում, բերում մկան ընի կուշտը քանդում: Քանդում ա, քանդում ա, մի էրկու, իրեր արշին քանդում ա, տենում ա՝ ըհը, գրուստ որ մի կարաս էրկաց: Կարասի բերանը բաց ա անում ինչ տենում—մէջը լիքը ոսկի: Բերում ա էդ ոսկուցը մի բուռը վեր ա ունում, ածում ջէրը, էլ եզ կարասի բերանը դայիմ ձէփում, ֆոզը եզ վրա ա տալի, թողում, էթում: Ըտէ մօտիկ մի դեղ ա ըլնում էթում ա էդ գեղը, մի տասը, քսան ֆահլայ բռնում, բաննահ բռնում, խառադ բռնում, մախլասի տուն շինելու հմար ինչ ուստայ պէտքն էր՝ բռնում ա, հենները բարջում, բերում էդ չօլ, եաբանի տեղը:—Ըստէ, ասում ա, ինձ հմար մի ձեռք տուն շինէք:

Ուստէրը բանում են, բանում, մի ամիս, էր-

կու ամիս, իրեք ամիս, վեց ամիս, ըտէ մի ձեռք
 ընե՛նց տներ են շինում, ընե՛նց տներ են շինում, որ
 չ'ուտես, չը խմես՝ հէնց դրան թամաշ անես, ընե՛նց
 մի սիրունիկ գագ էր: Եննայ դրա կշտին էլ մի քա-
 նի պուճուր օթախներ ա շինիլ տալի, մի քանի նօքար
 բռնում, որ ընդէ կենան, իրա տներին մուղաթ կենան:
 Եննայ բերում ա մի տասը, քսան փէթակ ա շինիլ տա-
 լի, իրա նօքարների հեննայ վէ կենում, էն փէթակները
 վեր ունում, գալի, էն արջի ասած ծառը ման ա գալի,
 գտնում. տնում տ՝ գրուտ որ կըքամ մեզր ա կիտուէ,
 էնքամ մեզր ա կիտուէ, որ էլ հէտաք չը կայ: Մեզրը բի-
 րագի հաւարիլ ա տալի, ամիլ տալի ամանները, մեզրի
 ճանճերն էլ քշում, անում փէթակները, բերում: Բերում
 ա փէթակները իրա հայաթումը շարտում, մեզրն էլ
 դնում ա մի օթախ, գուռը շինում: Անց ա կենում մի
 քանի վախտ, օրէն մի օրը միտք ա անում էթայ իրանց
 գեղը: Տները նօքարներին պահ ա տալի, ինքը վէ կե-
 նում, ընկնում ճամփայ: Գալիս ա, գալի, շատն ու քիչն
 Աստօզ գիտայ, հասնում ա իրանց գեղը. հասնելու բաշտան
 դուզ էթում ա աղաօր տունը:—Բա չես ասի, ասում ա,
 ըսենց, ըսենց, ըսենց բան:—Նստում ա ըստէ մին մին
 նաղ անում իրա գլխով անցկացածը, ոնց որ հս ձեզ
 նաղ արի: Մենծ աղպէրը էս որ լսում ա, մնում ա
 մաթալ:

—Այ հարայ, ասում ա ինքն իրան, հս աղաօրս զըր-
 կեցի, որ գուրդ ու դչի, ջանաւարների փայ ընի, նա
 պնայէ, հարստութիւն մալ ու դօլվաթ ա գտէ: Բաս
 որ ըտենց ա, ասում ա, հս էլ կ'էթամ, բալի հս էլ հմ
 գտնում:

Էս մենծ աղպէրն ա, առաւօտը սուրբ ծէրի հեննայ

վեր ա կենում, կնկանիցը թարուն հաց-մաց կապում, մի
 ջուալ վեր ունում՝ ընկնում ճամփայ: Եթում ա, էթում,
 հասնում ա էն սարը: Մնում ա աղաօր ասած տեղը,
 տափ կենում: Տենում ա իրիկունը էլի էն ջանաւարներն
 էկան. էկան մտան էրը, իրար կշտի նստուեցին:

—Ըսիլ ինչ կայ, ինչ չը կայ, հարցնում են իրար
 ջանաւարները:

—Էլ ինչ պտի ընի, ասում ա մուկը, իմ բնի վրէն
 էկել են ամարաթներ շինէ, են ոսկիքն էլ բօմայ հանէ,
 տարէ, կայ չը կայ, ասում ա, էն օրը ըստէ իսանաորդի
 ա տափ կացէ, մեր մասլահաթին անկաջ ա դրէ:

—Էդ օյինը իմ գլուխն էլ են էկէ, վրա ա բերում
 արջը, մեզրի թրիչայ չեն թողէ, բօմայ տարել են:

—Բաս որ ըտենց ա, ասում են աղուէսն ու դէլը,
 էկէք վէ կենանը ման գանը:

—Է'կէք, ասում են մէկեղները:

Մենծ աղպէր, ըսօր հս մեռէ թէ էգուց. էս որ
 լսում ա, ջանը մահման գող ա ընկնում, գողմանի դիպ-
 նում:

Էդ ջանաւարները վեր են կենում դէս ընկնում,
 գէն ընկնում. գալիս են էդ բարի տակը մնում ինչ
 տնում,—ըհը, հրէսիկ մի մարդ ընդէ կուչ ա էկէ, մնա-
 ցէ: Վրա են պրծնում դրան փարչա փարչա անում, ձուիգ
 ձուիգ անում, մենծ թիքէն անկաջը թողում: Սրան թո-
 գանը ըստէ, գանը խարար տանը պուճուր աղաօրիցը:

Էս պուճուր աղպէրը որ տնում ա մենծ աղպէրը
 եգացաւ, չ'էկաւ, այբիալը գլխի ա ընկնում, որ էն ջա-
 նաւարների ձեռն ա ընկէ, նրա մենծ թիքէն անկաջն են
 թողէ: Եստ ա դարտ անում, գլխին վայ տալի, համայ
 էլ սըր, բանը բանից անց էր կացէ: Վեր ա կենում,

էթում աղաօր տունը, աղաբանկանը մին մին նազլ ա-
նում աղաօր գլխով անցկացածը:

— Տեղն ա, ասում ա աղաբանկանը, «ուրշի հմար
Փոր փորուրը ինքը կ'ընկնի մէջը»:

— Ե՛հ, աղաբանկան, ասում ա, բան չը կայ, ինչ
էլաւ, էլաւ. գէ տուն ու տեղդ հաւանքա, էն ոտքի գլխին
լաւ լաւ ամարաթներ եմ շինէ, էթանք ընտէ ապրենք:

— Եթանք, ասում ա աղաբանկանը:

Յէրսի օրը վեր են կենում, մի տասը սէլ քրէհում,
այնօյլներ բարձում, ընկնում ճամփայ: Գալիս են, գալի,
շատն ու քիչն Աստօժ գիտայ, հասնում են պուճուր աղ-
աօր ամարաթը: Չատ-մատերը գարստում են, տեղաու-
րում, օթախները լքցնում, սարքում՝ միջին կենում:

Ուրիշ գհարէնքից էլ մարդիկ էս ուր լում են, վեր
են կենում գալի ըտէ տներ շինում, ապրում: Ընենց որ
կամայ կամայ ըտէ եքայ չէնլիկ ա գառնում:

Ըսենց պուճուր աղաբանկանը իրա հարալուծիւնովը մենձ
հարստութիւնի, մալ ու գօլվաթի տէր ա գառնում,
մենձ աղաբանկանը իրա չկամութիւնովը, խայրնութիւնովը
ջանաւարների փայ ըլնում:

Աստանից իրեք խնձոր վեր ընկաւ. — մինն ասողին,
մինը ասիլ տուողին, մինն էլ անկաջ գնողին:

ԱԾԻ-ՊԱԼԱՅԻ ՀԷՔԻԱԹԸ

(Խրիմու բարբառով)

Ատենակով ժամանակով մէկ մ' կար մէկ մ' չիկար
մէկ հատ ֆխարէ ¹⁾ մարդ կար: Սո մարդը խիտ շատ
աղջիկ ունի էգիլ է, համայ մէկ հատ օրդի ունեցած չէ:
Աստուած նարա մէկ հատ օրդի տուվից: Ատ գիշերը
մէկ հատ գէնկին ²⁾ պաղիրկեան ³⁾ կու գայ նարա տունը
միտաֆիր ⁴⁾ կ'ըլայ ու լուսու սէմթ պաղիրկեանը գուս
կ'եղէ ու գուռին տակը մէկ հատ ծեր մարդ կը տեսնէ:
Ագ ծեր մարդը կայնիլ է գիր կը գ'րէ:

— Ի՛նչ կ'անիս, մե՛ծ պապն, կ'ասէ պաղիրկեանը:

— Ի՛նչ անիմ, աս գիշեր աս ֆխարէ մարդուն տունը
աչքի լուս էգաւ, մանչ դաւակ էգաւ. ես աս տեղը մի-
տաֆիր պաղիրկեանի բարին ան տղին ճակատը կը
գրիմ:

Ծանօթ. Խրիմու բարբառով գրած սոյն երկու հէքիաթը
ստացել ենք պ. Զ. Ումիկեանիցից:

¹⁾ Խեղճ. ²⁾ Հարուստ: ³⁾ Վաճառական: ⁴⁾ Հիւր:

Պաղիրկեանը ան սահաթը իմացաւ, որ իրեն բարին է տղին ճակատը գրածը, դարձաւ ան մարդուն ասից.

— Ծախէ ինձի բուկղ տղադ, ես բեզի մէկ քիտայ օսկի կու տամ:

— Զէ, կ'ասի ան մարդը, ես չիմ տալ իմիս օրդուս:

— Զիւանը թեռագիին ¹⁾ մէկ աչքը օրդուդ տնինը, մէկալ աչքը օսկի տնինը, օրդուդ քաշին խատար ²⁾ քեզի օսկի կու տամ, կ'ասէ պաղիրկեանը:

Այ մարդը միտք արաւ, միտք արաւ, արի տամ, ասից, ես Ֆխարէ մարդ իմ, ինչէս պիտ նայիմ աս խատար տուրդս: Մնայէս ալ արաւ: Պաղիրկեանը տղին քաշից ու նարա տեղը օսկին տուվից ու առաւ տղին, ճամբայ էլաւ, դնաց: Գնաց, զնաց, մէկ տաղի ³⁾ քով տղին տուվից մէկ արատլածի:

— Տնր, ասից, աս տղուն տաղին մէջը մարթէ, շապիկը արիւնով թաթ յէ ու ինձի պեր:

Արատլածին տարաւ տղին մարթիլու, համայ միգրըցաւ, տրից տղին ծառին խուլուշին ⁴⁾ մէջը, մէկ հատ խուշ ⁵⁾ դարկից, տղուն շապիկը նարա արունով թաթխից, բերից պաղիրկեանին տուվից:

Այ տաղին մօտիկ ամեր կ'արածէին. ամին մէկը տեսաւ տղուն, էկաւ կաթ տուվից: Անկից վերջը ամը ամեն օր կու գար կաթ կու տար: Այդ ամը մէկ ծեր ու Ֆխարէ կ'ինմարդու ամն էր: Այ կ'ինմարդը ամին կաթը կը ծախէր, անով կ'ապրվէր: Ամը երբ որ կցից տղին կաթ տալու, կ'ինմարդը չօպանին հարցուց.

— Կնն կը կթիս իմիս ամը:

— Զէ, ես չին կթիմ քուկղ ամդ, ասից չօպանը,

¹⁾ Կշիւ: ²⁾ Զափ: ³⁾ Անտառ: ⁴⁾ Խուռոշ: ⁵⁾ Թռչուն:

ամեն անգամ հօրուկու ¹⁾ ատեն քուկղ ամդ կը բաժնվի ամերէն ու տաղը կ'էրթայ:

Մէկալում օրը պառաւ կ'ինմարդը էկաւ ամի ետեէն, տեսաւ որ հօրուկու ատեն ամը բաժնըվից զնաց: Պառաւը չօպանին հետ պարապար էտեէն զնացին, տեսան որ ծառին խուլուշին մէջը մէկ պղտիկ տղայ պառկիլ է, ամն ալ նարա կաթ կու տայ: Կ'ինմարդը խնդում էլաւ.

— Ես տղայ չ'ունէի, ասից, շինտը ²⁾ աս տղին ես կ'առնում, ամին կաթով կը մեծցունում: — Առաւ տղուն իրեն տունը տարաւ, տղին անունն ալ «Ածի-Պալայ» տրից:

Քանի տարի անցնելէն վերջը ան պաղիրկեանը էկաւ Ածի-Պալային կեցած գեղը ու ան պառաւին տունը ինջաւ: Պաղիրկեանը երբ որ լսից տղին անունը, շէշմիշ էլաւ, մ'նաց.

— Աս ինչ սօյի ³⁾ անուն է, ասից, ինչն նարա Ածի-Պալայ կ'ասիր, չէնէ անուն չ'ունի:

— Ես նարա տաղին մէջը գտայ, ասից կ'ինմարդը, ամին կաթով մեծցուցի, անոր համար Ածի-Պալայ կ'ասինը:

Պաղիրկեանը ան սահաթը իմացաւ, որ ան իրեն թաղվել ⁴⁾ տուլած տղան է ու ասից.

— Զանիկս, մեծ-մամա, ես իմիս տունս գիր պիտ գրիմ, քուկղ օրդիդ թոյ տանէ, անոր տեղը բեզի օսկի կու տամ:

Կ'ինմարդը առաջ չ'օգաց խրկիլ, համայ տղան ալ — ես կ'երթամ, ասից նէ, — խրկից: Պաղիրկեանը գիր

¹⁾ Միջօրէի: ²⁾ Այժմ: ³⁾ Տեսակ: ⁴⁾ Դէն պցած:

գրից, տուվից տղին. տղան ալ առաւ գնաց: Շատ գնաց չենէ քիչ՝ չի գիտինք, համայ մինչվանք քաղաք հասնելուն յոգնեցաւ. գնաց մէկ շօխախի ¹⁾ քով նստաւ, ճէպէն պէքսիմէթ ²⁾ հանից, կերաւ, վերջը պառկեցաւ քուն էղաւ: Ադ շօխախին տիմացը մեծ տուներ կար, ադ գէնկին պաղիրկեանին տուներն էին: Պաղիրկեանին աղջիկը տեսաւ տղին պառկածը. — Պաղայէս գիր բերած է, — ասից ու ճէպէն թուխթի կտորը տեսաւ, գնաց առաւ, տեսաւ, որ իրեն պատան գրիլ է. «Աս տղան ինչ օր, ինչ սահաթ, ինչ թախէ ³⁾, գայ նէ՛ զարկէք մեռցուցէք»:

Աղջիկը նայեցաւ, մեղքըցաւ տղին. պատուից թուխթը ու նորը գրից. «Աս տղան ինչ օր, ինչ սահաթ, ինչ թախէ գայ նէ՛ աղջկանս հետ պսակեցէք»: Վերջը թուխթը ծախից, ճէպը տրից, էկաւ տուն, մօրը ասից. — խտտեղը մէկ հատ տղայ պառկիլ է, ճէպն ալ թուխթ կ'երնայ, պէքիմ ⁴⁾ պաղայէս գիր պէրիլ է, էրթամ հարցունում: Աղջիկը էկաւ, զարթեցուց տղին: Տղան զարթելէն վերջը Ես ձեզի գիր բերի — ասից ու տուվից աղջկանք: Աղջիկը վազից, տարաւ գիրը մամային տուվից: Մաման պացից ու կարգաց. «Աս տղան ինչ օր, ինչ սահաթ, ինչ թախէ գայ նէ՛ աղջկանս հետ պսակեցէք»:

Երկամարդր ան սահաթը մարդիկ ձան տուվից ու աղջկան պսակից: Պաղիրկեանը մէկ քանի օրէն վերջը պառաւի տունէն փախաւ: Տուն կ'կաւ, նայեցաւ որ տղան ու աղջիկը առաջ վազեցին. — Բարև էկար, պապն, ասին: Պաղիրկեանը զարմացաւ, կընկամէն հարցուց.

¹⁾ Աղբուր: ²⁾ Պաքսիմատ: ³⁾ Վայրկեան: ⁴⁾ Գուցէ:

— Աս ինչ բան է, քեզի գրիլ էի, որ դուն նարա մեռցուր, հապա դուն տահա աղջկանս պսակիլ խ:

— Ինքզ անպէս գրիլ էիր սւ, ասից կնիկը, կուզիս նէ նայէ, գրած թուխթդ կեցիլ է:

Պաղիրկեանը կը նայէ, որ «պսակէ» գրիլ է, չինզը միտք կ'անէ որ տղին կորցունէ: — Ես աղջկանս հարսանիքը, կ'ատէ, չինտղ պիտ' տեսնում: — Մէկ հատ նոր խույի ¹⁾ աղբարի մէջը փորիլ կու տայ: Հարսնիքի ատենը տղին կ'ատէ. — Գնան ինձի նոր խույիէն ջուր բեր. — Աս բանը ան միտքով կ'ատէ, որ երբ տղան էրթայ նէ ջուր բերելու, մարդիկը նարա խույիին մէջը պիտ' ձգէին. պաղիրկեանը սասկա խրատ տուիլ էր մարդոց:

Տղան առաւ փարչերը ջուրի պիտ' էրթար: Մէկալ սէմթէն ²⁾ աղջիկը էլաւ — Զէրթաս, ասից, քեզի ջուրը պիտ' ձգին: — Տղան վար տրից փարչերը, գնաց փախաւ, պողոտուկեցաւ ³⁾: Պաղիրկեանը պէքլից, պէքլից ⁴⁾, տղան չ'էկաւ նէ. սաղախթան լուսու մօտիկ գնաց նայելու: Մարդիկը պաղիրկեանին չի ճանչցան, նարա տարին խույիին մէջ ձգեցին: Պաղիրկեանը անտեղը մեռաւ, նարա բարին ալ ադ տղին էղաւ:

Տղան հասաւ իրեն մուրաղին, դուք ալ հասնիր ձեր մուրաղին:

¹⁾ Զրհոր: ²⁾ Կողմից: ³⁾ Թագնուեց: ⁴⁾ Սպասեց:

Թ Ո Ւ Վ Ա Ր Չ Ի

(Խրիմու. բարբառով)

Ատենակով ժամանակով մէկ մ' կար, մէկ ս' չի կար մէկ հատ թուվարչի ¹⁾ պապա կար: Այդ թուվարչի պապան մէկ հատ օրթի ունէր: Ադ թուվարչին ծերացի էր երբ մեռաւ նէ, պեղի ամեն մարդիկը ժողոտուեցան ու նորա օրթուն թուվարչի արին. թուվարչի արած ատեններն ալ ասին, որ թուվարչներն արեւը, արեւմուտք ու հիւսիս տնր, թէք հարաւ մի տանիլ: Նա եալ խօսք տուից անպէս անելու:

Առջի օրը նա տարաւ թուվարք արեւը՝ անտեղը արօտ չի կար ու սազ օրը քաղցած մնացին: Իրիկունը առաւ թուվարք, գեղը դարցաւ: Երկուսում օրը թուվարք արեւմուտք տարաւ. անտեղ ալ բան չի կար.— քաղցած ու ծարաւ ետ դարցան: Իրիքում օրն էլ կէնէ ²⁾, քաղցած դարցան: Տղան ինքը իրեն միտք արաւ,— ինչ կ'լայ, որ հարաւ տանիմ' նէ:— Առաւ շարսում օրը հարա-

¹⁾ Նախրապան: ²⁾ Դարձեալ:

ւի սէմթը տարաւ: Ան տեղը շատ արօտ կար, կովերը կերան, կշտացան ու հօրսուկու ¹⁾ մօտիկ գնացին ջուր խմելու՝ ամենքն ալ պաթիցան ²⁾, մնացին:

Տղան շատ աշխատից նացա հանելու, համայ չի կրցաւ, ինքն ալ գեղը չի դարցաւ. անտեղ մնաց: Ատ ատենը էկան իրիք հատ տեէ ³⁾, իրիքին ալ մէջքերուն վրան ֆիչի ⁴⁾ կար. նաքա իլինքցուցին ֆիչիները ու էլան գնացին: Իրիքուան գեղի մարդիկը ժողոտուեցան, թուվարին կը պէքլէին ⁵⁾: Պէքլէյեցին, պէքլէյեցին՝ չ'էկաւ, էլան գնացին տեսան, որ կովերը պաթիլ էին. նաքա մէկ մէկ հանեցին ու տղի հետն ալ կուլու արին,— մէկմ տահա ⁶⁾ աս տեղը մի բերիլ տէյին:— Մէկալում օրը թուվարները կէնէ ան տեղը տարաւ, կէնէ պաթեցան, մնացին: Գեղի մարդիկը էկան հանեցին թուվարները, տղային ալ վարեցին ⁷⁾:

Տղան գեաց նստաւ ան ջուրին քովը: Տեէները էկան ջուր առնելու. ջուր առնելէն վերջը էլան պիտ' էրթային. տղան ալ նստաւ մէկ հատին վրան, էլաւ գնաց: Տեէները գնացին մտան մէկ տաղը ⁸⁾, անկէ ալ էլան, մէկ տուն կար զիմացները՝ անտեղ մտան: Տեէները պարպեցին ֆիչիները. տղան ալ տեէին վրայն ինչաւ, ներս մտաւ, նայեցաւ որ մէկ մարդ չի կար տունին մէջը, տօլապին մէջը սօղօտուեցաւ ⁹⁾: Մէյ մ' ալ նայիս ճամբ ¹⁰⁾ կոտրուից, իրեք հատ աղւնիք ներս թռան ու իրեքն ալ աղջիկ էլան: Պղտիկ բուրը գնաց տօլապէն բան առնելու, տղան ձեռքն պռնից, մէկալ աղջիկները

¹⁾ Գլոսթին: ²⁾ Խրուեցան: ³⁾ Ուղտ: ⁴⁾ Տակառ: ⁵⁾ Սպասել: ⁶⁾ Նորից, այլ ես: ⁷⁾ Արձակեցին: ⁸⁾ Անտառ: ⁹⁾ Թագնուեց: ¹⁰⁾ Ապակի:

վախեցան՝ թուան գնացին: Աղջիկն ու տղան մէկ քանի օր մնացին ատ տունին մէջը: Վերջը տեէին մէկը Քիչին ման պերից, մէմ ալ տահա ջուրի չի գնաց: Տղան աղջկանը հարցուց.

— Ինչի համար նա ջուր չի բերիլ:

— Սնոր համար, ասից աղջիկը, որ ասկից վերջը դուն ինձի պիտ նայիս, ես քուկուտը ¹⁾ էգայ: Գուն տուն ունիս չենէ չէ:

— Ունիմ, ասից տղան. արի մեր տունը էրթանը:

Մէկալ օրը տեէներուն վրան նստան, էլան գնացին: Տեէները ջուրին քովը թափուեցան, նարա եալ վրայէն ու մինչուան ²⁾ տղին տունը ետեան գնացին: Որ ժամանակ ներս մտան նէ, աղջիկը զարմացած հարցուց.

— Ա՞ն է քուկո տունը:

— Հա՛, աս է, ասից տղան:

Տունին մէջը մէկ բան չի կար: Աղջիկը ասից.

— Գնա՛ մեր տունը, քուրերուս ասա՛, որ ինձի պըղտիկ դուժին ու թայեախը ³⁾ լծող խրկին:

Տղան տեէին վրան նստից, գնաց: Քուրերը առաջ վազեցին ու հարցուցին.

— Բարե էկար, եզնա՛ ⁴⁾. Ի՞նչ կ'անէ քուրերս, աղէկ է:

— Աղէկ է, ասից տղան, նա ձեզիմէն պղտիկ դուժին ու թայեախը ուզաց:

Աղջիկները ան սահաթը առին ու տուվին դուժին ու թայեախը: Տղան նացա հետ բարե մնա արաւ, տեէին վրան նստաւ, դուն դարցաւ: Տուն էկաւ, բերածը

1) Գոնը: 2) Մինչև: 3) Չեռնափայտ: 4) Փետայ:

կնկանը տուվից: Կնիկն ալ առաւ դուժիին վրան նըստաւ, թայեախով գետնին գարկից: Մէկ հատ արար էրեցաւ:

— Ի՞նչ կը հրամայիս, ասից արարը:

— Աս տեղը մինչվանքի վաղը մէկ հատ տուն խորթէ, ասից կնիկը, անպէս որ թագաւորի տունէն տեսօր թնղ ըլայ:

— Աղէկ, ասից արարը ու գնաց:

Մէկալում օրը նացա տունին տեղը մէկ հատ տեսօր տուն կար, անցնող դարցողը կը զարմանային: Վերջը կնիկը ասից.— Մենք հարսանիք արած չինք, մարդ ձան տուր:— Էրիկն ալ ձան տուվից գեղի ամեն մարդոց: Կնիկը հագնուից նոր հարսին պէս, տունին քօշան ¹⁾ կայնից: Միսափիրները ²⁾ կցեցին գալու: Կնիկը ծերերուն ձեռքը կը պագնէր, կէնճերուն ³⁾ էրեսը կը թուրնէր: Կերակուր ուտելէն վերջը ամենքն ալ գնացին. ճամբան մէկ մէկու ասին.— Սն սղջիկը թագաւորի վայիկ աղջիկ է:—

Աղ բանը թագաւորի անկաճը ինկաւ: Նա իմաստուններուն ձան տուից ու ասից.— Ինչէս անինք, որ իդա ⁴⁾ աղջիկը ես առնում:— Իմաստունները միտը արին՝ բան չը գտան անելու: Էնկվերջը թագաւորը ասից

— Ես քառասուն հազար ասկէր ⁵⁾ ունիմ, ամենն ալ հիւանդ ին. նարա ասինք, որ ամեն ասկէրիս խաւող

1) Անկիւն: 2) Հիւրերը: 3) Երիտասարդներ: 4) Այդ: 5) Զինուոր:

Թող ուտեցնէ, էկէր չի կրնա նէ՝ ան ատեն նարա գլխիւ կը կտրինք, աղջիկը ինձի կը մնայ:

Թագաւորի ասածը ամենքն ալ հաւնեցան ու խրկեցին տղին ձան տալու: Տղան էկաւ: Թագաւորը ասից.— Ես քառասուն հազար ասկէր ունիմ, ամենքն ալ հիւանդ ին, ամենին ալ խաւող պէտք է. էկէր դուն նացա խաւող ուտեցունուս նէ, ան ատենը քեզի բան չի ըլլալ, էկէր չ'ուտեցունուս նէ՝ ան ատենը քուկդ գլուխդ կը կտրիմ:

Թուվարչիին օրթին սիրտը կոտրած տուն էկաւ, կնիկը հարցուց.— Ինչ ասից թագաւորը տէյին:— Երիկը պատմից թագաւորի ասածը: Ան ատենը կնիկը ասից.— Գնա իմիս քուրերուն ասա, որ քեզի բամբակով խաւող թո՛ղ տան:— Մէկալում օրը տեխները էկած ատենը տղան վրան նստաւ, գնաց, Աղջիկները առջը վազեցին:

— Ի՞նչ կ'անէ քուրերս, հարցուցին:

— Նա առողջ է, ասից տղան, ձեզիմէն բամբակով հաւողը ուզաց:

Նարա հալ տուվին խաւողը: Տղան առաւ, էկաւ տուն ու խաւողը կնիկան տուվից: Կնիկն ասից.— Առաջ գեղի մարդոցը ուտեցնուեր, վերջը թագաւորի ասկէրներուն կու տաս:— Մարդիքը էկան. աղջիկը կապից խաւողը մէկ փատի ծարին, կըցից ¹⁾ զարնելու, խաւողը կըցից թափելու: Ամենն ալ կերան, կշտացան՝ տահա գիմացներէն աւելցաւ: Վերջը տղան առաւ փատը ու խաւողը ու գնաց թագաւորին ասից.

— Ո՞րտեղն է ասկէրներդ, թո՛ղ գան խաւող ուտելու:

Թագաւորին ասկէրները էկան ժողոտուեցան չեօլին մէջը: Տղան տնկից փատը, ծարին կապից խաւողը ու կցից զարնելու: Սնալէս շատ խաւող թափեցաւ, որ ասկէրները կերան, կշտացան ու աղէկ էղան, վարը տահա շատ մնաց: Թագաւորը զարմացաւ, տղին ալ մէկ բան անիլ չը կրցաւ:

Թագաւորը մէմալ տահա խելօքներ թօփ արաւ ¹⁾, տղին ինչ անին տէյին: Կէնէ իրեն միտքն ինկաւ ու ասից.

— Ես քառասուն հազար ասկէր ունիմ, համայ նացա համար քաղարմայ չ'ունիմ. առիմ նարա, որ մէկ հատ քաղարմայ թող խորթէ ²⁾:

Թագաւորը ձան տուվից տղին, իրեն միտքը նարան ասից: Տղան կէնէ տուն գնաց, կնիկանը պատմից: Կնիկն ասից.— Խասըվէթ ³⁾ մի անիլ, ես անոր ճարը կը գըտնիմ:— Բերից թայեախը նարա տուվից ու ասից.— Գնա քաղարմայ խորթելու տեղը նիստ, զնրկ գետնին թայեախով, արաբը կ'իլլէ, ինչ պիտ ասես նէ ասա:—

Տղան առաւ թայեախը, գնաց չեօլին օրթան նըստաւ, զարկից թայեախով գետնին ու արաբը էլաւ.

— Ի՞նչ կ'ուզիս, ասից արաբը:

— Սա տեղը վաղը սապաթ ⁴⁾ քառասուն հազար մարդ մեկնելու ⁵⁾ քաղարմայ խորթէ:

— Սղէկ, ասից արաբը ու գնաց:

Մէկալում օրը թագաւորին տունին դիմացը մեծ քաղարմայ խարթուեցաւ: Թագաւորը զարմացաւ ու ասից.— Մէկ գիշերվան մէջ ինչէս խորթից:— Թագաւորը

1) Ժողովեց: 2) Զինէ: 3) Հոգս: 4) Առաւօտեան: 5) Պարունակելու:

1) Սկսեց:

միտք արաւ ու ասից.— Ես նարա անպէս բան ասիմ, որ նա հիշ անիլ թող չի կրնայ.— Թագաւորը կէնէ տղին ձան տուվից ու ասից.

— Ես քուկդ պապայիդ սող վախտը նարա մէկ հատ ֆէս տուվիլ էի, շինաընտ կուղիմ տեսնիլ, գնա՛ բեր:

— Ես ի՛նչէս կը կրնամ բերիլ, ասից տղան. ֆէսը պապայիս գլօխն էր, նա հալ չօխտան մեռիլ է:

— Իմիս բանս չէ, ասից թագաւորը, էկէր չը բերիս նէ՛ գլօխդ ճէլաթ ¹⁾ կ'անիմ:

Տղան տուն էկաւ, կնկանը պատմից. Կնիկն ալ ասից.— Սրթըն թագաւորին մեռնիլը մօտիկ է, գնա՛ ասան քուրհրուն, նարա քեզի կը ցուցնուն:— Տղան գնաց ջուրին քովը, տեկնեցուն էկածը տեսաւ, նստաւ մէկ հատին վրան ու գնաց: Սղջիկները տիմացը վագեցին:

— Ի՞նչ կ'անէ մեր քուրը, հարցուցին.

— Զեր քուրը առողջ է, ասից տղան, համայ իմ պապայիս ֆէսը կ'ուզէ ձեզիմէն:— Քուրերը տղին մէկ գուռ ցուցուցին ²⁾.

— Գնա՛, ասին, անտեղէն շիտակ ճամփա կայ, վերջը քուկուդ տիմացդ մէկ հատ պալապան ³⁾ շուն կ'եկէ. դուն նարամէն մի վախնալ, գնա՛. անկից մէկ հատ պալապան կ'եկիս, — անկից ալ անցիր գնա՛. անոր քովը մէկ հատ պալապան կրակ կայ վառված, քուկդ սլապադ նստիլ է ադ կրակին քովը ու կը տաքնայ. նարա գլօխէն կ'առնիս ֆէսն ու գնացած ճամփէն կը դառնաս:

Տղան գնաց ասած ճամփէն. գտաւ պապային կրակին քովը նստած կը տաքնար: Տղան պապային պատմից

թագաւորին ուզածը: Պապան հանից գլօխէն ֆէսը, տուվից օրդուն ու ասից.— Տար թագաւորի գլօխը ինքդ դիր, դուն ալ մէկ հատ աղէկ ձիի վրան նիստ փախիր: Տղան պապային հետ մ'նաս բարե արաւ, դարձաւ էկաւ աղջիկներուն քովը: Վերջը նստաւ տեկին վրան, գնաց տուն: Տղան նստաւ աղէկ ձիի վրան, գնաց թագաւորին: Թագաւորն սէյրի էլիլ էր. նա հեռուէն տեսաւ տղուն ու ասից.

— Իմիս ուզած ֆէսը բերիր դայիր:

— Բերի, ասից տղան:

— Տուր հագնիմ, ասից թագաւորը:

— Ես ինքս կը հագցունում, ասից:

Տղան էկաւ, ֆէսը հագուց գլօխը, ինքը ձգից փախաւ: Շատ տեղ էրթալէն վերջը կտե նայեցաւ, տեսաւ, որ թագաւորին տունը կրակ ինկիլ է: Տղան էկաւ կնկանը ասից իրեն տեսածը ու արածը, Մէկալում օրը աղջիկը գնաց նստաւ էրված տունին տեղը, թայեախով զարկից ու արարը էլաւ.

— Ի՞նչ կը հրամայիս, ասից արարը:

— Սա տեղը ինձի թագաւորին վայիլ տուն խորթէ, ասից աղջիկը:

Մէկալում օրը ան տեղը թագաւորի տուն խորթուեցաւ: Թուվարչիին օրթին կնկան հետ գնաց ան տեղը նստաւ:

Նարա հասան իրենց մուրատին, դուր ալ հասնիլ ձեր մուրատին:

¹⁾ Գլխատել. ²⁾ Ցոյց տունին: ³⁾ Զատ մեծ:

ԿԻՒԼ ՏԵՌԱԾ ԱԽՃԿԱՆԸ ՀԱՔԵԱԹԸ

(Ղարաբաղի բարբառով 1)

Իլալ ա չիլալ մին մարթ, մին էլ մին կնէգ: Ըստ-
րանց էլ իլալ ա մին տղա, մին էլ մին ծէծ օտոյ ախ-
ճիկ: Մին վախտ հաց թխում ըն իլալ. էս տղաս էլ
պիւլէրը օթախիցը տանում ա իլալ, վէր թխին: Մին
հետ էլ էս տղաս պիւլը օթախիցը տանելիս վախտը տե-
տալ ա, վէր իւրան քուրը կռնէն ու վէննէն կապանը
կերաւ: Վաղ ա տըւալ, եկալ իւրան մօրն ասալ.

— Սյան, էն պիծի ախճիկը միհէգիս կապաննէն կե-
րաւ: — Մարն էլ ասալ ա տղէն

— Վի, աչքերդ քուռանա, էն պիծի խօխան կա-
պանը հսնց կ'օտէ:

Մին հետ էլ օթախիցը պիւլերը տանելիս վախտը

Ծանօթ. Առաքէլ Բահաթրեանցի ժողովածուից հրատա-
րակում ենք Ղարաբաղի բարբառով զբառ սոյն հէքիաթ-
ները:

1) Տես «Խմոր ուտոյ էրեխէն» — Աբաբատեան բարբառով
զբառ, որ համարեա նոյն հէքիաթն է:

տեսալ ա՛ լօխ պիւլերը կերալ ա, հու ըսկսալ ա կալ-
պիտնէն էլ օտէլ՝ վաղ ա տըալ մօրն ասալ.

— Սյան, էն խօխան պիւլերը կերալ ա, էլ պիւլ
չի կայ:

Մարը հվատացալ չի: Էս տղան իւրթիւմն ա կերալ,
ճար ճար ա եկալ, թա եկէք փախչինը, կիկայ մեղ էլ
կ'օտէ: Մարը եկալ չի: Էս տղան ինքը փախալ ա, թի-
նացալ: Էս պիծի ախճիկը եկալ ա մօրը, հացթօխէն,
խօթը հնցողէն կերալ, հու սաղ հացէրն էլ կէրալ: Եննան
ընդալ ա սաղ շըհարը լօխ կերալ: Մինակ մին դամիւր-
չի, մին բաշմաղչի, մին դարպար, մին դարզի հու մին
օրիչ փէշակա, հինչ վէր իւրան պէտքն ա եկալ՝ նահան-
ցից մին-մին պահալ ա:

Էս փախչող տղան քինացալ ա մին սարի կօշտ, ըն-
տէղ տեսալ ա, վէր էն սարը բիրդան պեցվաւ հու մաշան
մին սիւրու էծեր աիւս եկէն քինացին ըրածեցին: Էս
տղան մնացալ ա մաթ մնացած: Ընդեղ շուրու իւրիւ-
գիւնը կացալ ա, տէսալ, վէր էն էծերը կեամ ըն. ինքն
էլ քինացալ ա սիւրիւէն նհետ ընգալ քինացալ էն սարի
կօշտը: Սարը բիրդան ճղվալ ա, հու էն էծերը նիյ ըն
տեռալ, ինքն էլ նհէտնէն քինացալ ա մաշը հու եննան
լօխ էծերը վէր նիյ ըն տեռալ, բիրդան սարը դփըլվալ ա:
Եննան էս տղաս քինացալ ա էծերին նհետ տեսալ, վէր
ընդեղ մին քօռ կնէգ, մին էլ մին քօռ մարթ: Էս տղաս
վէր տեսալ ա, մին տեղ կեօղլու ա կացալ. ընդեղան տէ-
սալ ա, վէր էն մարթն ու կնէգը էծերը կթեցէն կեվա-
թում, տիրին առաչներէն, հացաւ կէրէն. ինքն էլ քինա-
ցալ ա ըշտըներին նստալ՝ հաց կերալ. Էս մարթն ու
կնէգը տէսալ ըն, վէր կաթնը շիւտ կլխեց. մնացալ ըն
մաթ մնացած:

Մէկնց մին քանէ օր ստրանց նհետ հաց ա կերալ. ախորը մին դեօնում էս տղան էս մարթին հու կնգանը նհետ հաց օտելիս վախտը, էս տղաս թիրան օղացալ ա թա եր օնէ, բիրդան էս պառաւս ձեռքը թափ ա տըւալ հու էս տղիս ձեռքէն վէր նիյ ա եկալ, բիրդան ծեռքան փռնալ ա: Եննան էս տղիցը հրցրալ ա.—Տու հնւլ ըս: Էն տղան էլ ասալ ա.—Ես մին եթիմ տղա ըմ, եկալ ըմ ըստեղ.—Էս կնէգս էս տղէս ասալ ա.—Հար, մար չ'օնիս, վէր եթիմ ըս.—Էս տղաս էլ լուրան գլխին եկած պէնեքը նազլ ա ըրալ: Էս կնէգն ու մարթը ասալ ըն.— Թա դէ վէր տհննց ա՛ լիաւ ա, դու մեր տղան, մունք էլ քու ծնօղը.— Էս տղան էլ ասալ ա.—Դէ լիաւ ա:— Եննան էս պառաւն ու մարթը ասալ ըն թա.— Ըտեղ մին ծեօր կայ, քինաս վէչ ընտեղ.— Էս տղաս ասալ ա.— Լիաւ ա:—

Մին քանի օր անց ա կացալ, էս տղաս էս ծեօրը տեսալ ա, ասալ ա թա.—Քինամ տեսնամ հինչ կայ, հինչ չի կայ:— Եննան քինացալ ա էն ծեօրաւը, տեսալ վէր էն ա մին տօն կայ: Քինացալ ա դարվաղաւը նի մտալ, տեսալ վէր սուտանէքը հրսանէք ըն անում, տւանն էլ մին կերան ըն ճրօտում. քինացալ ա քտնեքէն կաղնայ, տեսալ ա կարում չըն ճղին: Էս կերան ճղօղ սուտանան վէր տեսալ ա էս տղէս, կացէնը տըւալ ա, ասալ թա.— Ինքիալ մին էս կերանս ճղէ, ես կարում չըմ ճղիմ.— Էս տղաս էլ ընք ա կալալ կացէնը, Եննան կացնաւը կերանէն մին հետ թխալ ա, կերանը մին պատառ ճղալ ա, կացէնը թողալ ա կերանէն մաշին, քինացալ լօխ սուտանոցը ասալ.— Եկէք ձեռքնէտ սէպ տըւէք, վէր կերանը ճղվէ: Եննան լօխ սուտանէքը եկալ ըն ճօխտ ձեռքնէն տիրալ էն պատառ ճղած տեղը, մինակ աշպագն

ա մնացալ: Աշպագէն ասալ ա.—Տու էլ եկ:— Էն աշպագն ասալ ա.— Ես կարալ չըմ, պէնս թայթիյ ա:— Եննան էս տղաս եկալ ա էն սուտանոցը ասալ, վէր ծեռքնէն տիրալ ըն կերանէն դաթումը, թա՛ ծեռքնէտ պէնդ պէնդ կոխեցէք հա, վէր կերանը ճղվէ: Սուտանէքըն էլ լօխ պէնդ պէնդ կոխալ ըն: Եննան էս տղաս կացէնը կերանիցը տիւս ա կալալ, կերանը եկալ ա միւն մինու նիյ եկալ, հու էս սուտանոցը ծեռքնէն մնացալ ա կերանէն դաթումը: Էս սուտանէքը ծվծվացալ ըն թա՛ վայ ձեռքնէս,— Էս տղան մտկ գրրալ, լօխճուց կացնաւ ըսպնօտալ ա: Քինացալ ա թա աշպագէն էլ ըսպանէ, աշպագն ասալ ա.— Ինձ ըսպանել մեր, ես քու հօրը, մօրը աչքերին տեղը կասիմ:— Էս տղան ասալ ա թա՛ դէ ասէ: Էս աշպագն ասալ ա.

— Էն ա էն դօլարումը, քինան հր կալ.— Էս տղան քինացալ ա եր կալալ, աշպագէն ասալ.

— Էս հնւց անիմ, վէր իմ հօրը, մօրը աչքերը սըղանայ.— Էս աշպագն ասալ ա.

— Էն դօլարումը մին եալուլի կայ, եր կալ, որ աչքերը տինես լուրան տեղը, հու էդ եալուլը վէր քիսես՝ կը սըղանայ:

Եննան էս տղաս սուտանէն էլ ըսպանալ չի, մինակ էն աչքերն ու եալուլը եր ա կալալ, տարալ. աչքերը սաղ սալամթ աչքեր ըն տեսալ:

Էս տղաս մին հետ մին ծեօրաւ քինալիս վախտը տեսալ ա, վէր մին հանց մեծ ծվծօց ա կիամ, վէր սասը ասմանն ա եր ինում: Էս սասէն հրա քինացալ ա, տեսալ մին ասլան ցաւում ա, վէր հանցու ճօտը պիրի: Էս տղաս վէր տեսալ ա ասլանէն՝ փախալ ա: Էս ասլանն էլ էն տղէն եննան կանչալ ա՛ թա.

— Փախչիլ մէ, եկ:— Էս տղան քինացալ ա կօշտը: Էս ասլանն էլ էս տղէն ասալ ա.

— Տու հի՛նչ ըս:— Էս տղան էլ ասալ ա.

— Ես տատմար ըմ:— Էս ասլանն էլ ասալ ա.

— Դէ տու ինձ երա տատմարօթիւն ըրա՛, թա վէր ճտերս տիւս կան, հու ճօխտ ինի՛ մինը քեզ, ամմա թա վէր կընդ ինի, ես քեզ կ'օտիւմ:— Էս տղան ասալ ա.

— Հն, լիա ա:

Մին պատառ վախտան ետը ասլանէն ճտերը տիւս ըն կեամ, ամմա կընդ ա ինոււմ: Էս տղաս վէր տեսնում ա կընդ ա, մինը շիւտ եր ա օնում կօխում շալվարը: Էս ասլանն էլ տեսնում չի: Եննան էս ասլանը մտէզ ա անում տեսնում, վէր ճօխտ ա, մինը տամ ա էն տղէն, մէկալը ինքը եր օնում: Էս տղաս ասլանէն էրկու ճտը տանում ա իւրանց տօն՝ սփրցնում: Մինին անումը Զանգիւ ա տինում, մէկելինը՝ Զիւրանգիւ:

Մին հտ էլ հօրն ու մօրը ասալ ա.

— Էս քինում ըմ իմ առաջվան հօրս ու մօրս երգիրը. այան, ինքիալ էս մուտանան տիր մաննումտ, հու էս էրկու ասլանէն ճտերը վէր ըստեղան կապալ ըմ, հու մին կեվաթ ճիւր էլ տինում ըմ ըռաչնեքէն. վէր վախտ վէր էն կեվաթէն ճիւրը պիւրտողի, մուտընէն ակնըն էլ խուարվէ, հու ասլաննէն էլ զինչիւր ծիւր-ծիւր անին՝ ասլաննէն պեց թողեցէր կեան:

Եննան էս տղաս մին ծի ա եր իլալ՝ քինացալ: Հըզըցէն տկոյէն ա կուտրատալ, մաչը կիւրալ հու քչէնէն ջարգիլամա վեր ածալ. եննան էս տկոյնէն քչէնեքէն ամէն մինը մին մէծ շինարու մշանք ծառեր ա տէռալ: Եննան քինացալ ա իւրան կիւլ քիօրը տանը վէր եկալ: Քուրը տիւս ա եկալ ախպօր առաչը՝ ասալ.

— Բաջին ըրմատաղ, պարոլ ըս եկալ, եկ օթախու-մը նստէ:

Էս տղաս քինացալ ա տանը նստալ: Եննան էս տղէն քուրը քինացալ ա ծիլին վէննէն մինը կերալ, եկալ ախպօրն ասալ.

— Բաջին ըրմատաղ, ծիտ իրէր վէննանի եկաւ:

— Հրամանք ըս, ասալ ա ախպէրը:

Եննան քինացալ ա մին վէնն էլ կէրալ, եկալ էլհա ասալ.

— Բաջին ըրմատաղ, ծիտ էրկու վէննանի եկաւ:

— Հրամանք ըս, էլհա ասալ ա ախպէրը:

Սհէնց քինացալ ա սաղ ծին կէրալ, եկալ ախպօրն ասալ, ախպէրն էլ ասալ ա՝ հրամանք ըս: Եննան էս տղէն կիւլ քուրը ասալ ա.

— Բաջին ըրմատաղ, ըտեղ կնց, ես քինամ մեր հրէւանիցը իրեր հաց փօխ օնիմ՝ կեամ:

— Լիա ա, ասալ ա ախպէրը:

Էս ախճիկը վէր քինացալ ա, մին վերցալ եկալ ա, էն տղէն ասալ. — Բալամ, քու քուրը քինացալ ա կուրընէն սրել տայ, կեա քէ օտէ, փախէ քինա՛:— Էս տղաս էս վէր ըսկացալ ա, փախալ ա, քինացալ: Էն տկօղնը վէր կէրալ ա հու ընդեղ տկօղնէ ծառեր ա փսալ. քինացալ ա նահանցից մինը եր իլալ, Էս ախճիկը ման ա եկալ էն տղէն հէտան, եկալ ա տէսալ վէր էն տկօղնէ ծառէն երայ: Էս ախճիկը էն ծառը կրծկօրծալ ա, առէ մին մաղ ա մնացալ թա կոտրվէ, էս տղան լօր ա տըւալ, ընգալ էն մին ծառը: Էս ախճիկը էն մինն էլ ա կրծկօրծալ, էլհա առի մին մաղ ա մնացալ, էս տղան լօր ա տըւալ, ինգալ էն մին ծառը, Սհէնց լօխ ծառը

կրծկօրծալ ա, առէ էն վեռչի ծառն ա մնացալ թա կրծկօրծի՝ էս տղաս ասալ ա

— Զանգիւ, Զիւրանգիւ, հիշտեղ վէր ըր, հօի տվէք, կօլ տվէք, մին տօսլ արիւն չի կաթի:

Էն սհաթը մօրը մաննէն մուտընէն ակնը խաւար- վալ ա հու ասլանէն քշտին ճիւրը պիւրտողվալ: Էս տղէն հարն ու մարը ասլաններէն պեց ըն թօղալ, էն սհաթը եկալ ըն հաալ էն տղէն կօշտը: Էս տղան Զան- գիւ, Զիւրանգուլին ասալ ա.— հօի տըւէք, կօլ տըւէք՝ մին տօսլ արիւն չի կաթի:— Էս ակնիզը ըղաչանք ա ըրալ, տղան մտէզ չի ըրալ, հրամայալ ա, վէր օտին: Էս ասլաննէն հօի ըն տըւալ, կօլ տըւալ, ամա մին տօսլ արիւն ա կաթալ մին տիրեու երայ, Էս տղաս վէր ա եկալ արիւնը տիրեուժը պտատալ, կօխալ փա- փախէն դաթը:

Եննան ասլաննէն մին հղըցաւ տանելիս վախտը մին քարվան ա պատահալ, Էս քարվանէն տարը եկալ ա էս տղիցս հրցրալ.

— Ա՛ տղա, քեզ մին պէն հրցնիմ, թա վէր զիղացէք՝ էս սաղ քարվանս քեզ. ամա թա վէր գիտաս վէշ՝ էդ էրկու ասլանէն ճօտերը ինձ:

Էս տղաս էլ հաւան ա կացալ, Եննան էս մարթս հրցրալ ա.

— Ծեռքիս հինչ փազ ա:

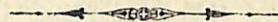
Էս տղաս էլ աշխարքումս հինչ ծառու անում ա իլալ՝ լօխ ասալ ա,— ճապիլի ծառն ա մնացալ թա ասէ. էն էլ մննան ընդալ ա: Եննան էս քարվանէն տարը էս էրկու ասլանէն ճօտերը ինք ա կալալ, քինացալ մին խի- լա անդ: Էն սհաթէն մի տօսլ արիւնը բիրդան փափա-

խիցը տիւս ա եկալ, ծէտ տեուալ, քինացալ ծառէն հ. լայ կաղնալ, ասալ.

— Ծապիլի ճալատ թալլիլ, ճապիլի ճալատ թալլիլ:

Էս տղան էս վէր ըսկացալ ա, վազ ա տըւալ քար- վանէն տէրուչը կօշտը, ասալ.— Էդ փատը ճապիլի ճալատ թալլիլ ա:— Էն քարվանէն տարը ասալ ա.— Հն, գիղա- ցիր:— Եննան էս տղաս էն մարթին հինչու ապրանք ա իլալ, լօխ եր ա կալալ, ասլանէն ճօտերը ետ առալ, եր կացալ ընդալ հղէ: Եկալ ա, եկալ, հասալ ա իւրանց սարը: Հարը, մարը սրան վէր տեսալ ըն, ուրախացալ, ըշխարքաւ մին ըն իլալ:

Ըստուծանա իրեք խնձեօր վէր ընգնէ.— մինը ըստ- ղէն, մինը լսողէն, մինն էլ չը լսողէն:

ԱԶԲԸ ՎԱՅՐԸ ԿԱԼԱԾԷՆ, ԿԱՂԼԻԳԷՆ ՀՈՒ ԲՕ-
ՍԱԿԷՆ ՀԱՔԵԱԹԸ

(Զարաբաղի բարբառով)

Իլալ ա չիլալ մին աչքը վահրը կալած, մին կաղ-
լէգ, մին էլ մին քօսակ: Էս իրեքանիս մին տեղ զօնաղ
ըն կանչալ: Իրեքանն էլ իրնացալ ըն, միւն միւնիւ քշտէ
նստոտալ:

Էս աչքը վահրը կալածէն աչքը շատ վահրն ա կա-
լալ, հմանչալ ա թա սրփի: կաղլէգն էլ վէր ծլլպատակ
նստալ ա, վէննը օղալ ա մեկնէ՝ հըմանչալ ա. քօսակէն
կլօխն էլ քօր ա եկալ՝ էլհա հմանչալ ա թա քօրէ: Ախ-
րը վէր ճարընէն կտրալ ա, աչքը վահրը կալածը մին
ծեռը մեկնալ ա, միւնաւն էլ աչքը սրփալ, հու ասալ:

—Իմ հօրս մին թըւանդ օնար, վէր թուչ ի օնում,
հաւին պօշրտակաւն ար կենում:

Կաղլէգն էլ վէննը մեկնալ ա հու ասալ:

—Բա իմ հարն էլ իմ պիծի վախտս մին չարմա
տր առալ ինձ հետէ, կեցէ՛ նի չի մտաւ, կեցէ՛ նի չի
մտաւ ախրը վէր մին պէնդ ծիք տըւէ՛ նի մտաւ:

Էն քօսակն էլ կլօխը բօրելաւ ասալ ա:

—Աղան, հի՛նչ շատ սօտ ըք ասում:

Ղ Ա Ս Ա Բ - Օ Ղ Լ Ի

(Լօռու բարբառով)

Էլէլ ա չի էլէլ՝ մի թըգաւոր: Էգ թըգաւորը շատ
չէն ա էլէլ, մե-մենձ ըմարաթնի ու ջըլիզ շատ երգըրնի
ա ունեցել: հըմա էն ա որ խեղճը անորդի ա ըլում: Ա-
լամ ըլխարքումը ինչ որ գիտուննի ու գրբացնի կան,
ինչ որ ջինդար ու փալբացնի կան՝ չիմնու կուշտն էլ
մարդ ա զըրկում, չիմնուն էլ բերիլ ա տալի, որ մի ճար
անեն՝ իրան մի գաւակ ըլի, հըմա բան չի գառնում:

Էս խարարը մի շատ իմաստուն դարվըջի անգաճն
ա ընգնում: Ինքը զօրթ ա ջըլիզ ըլխարբի մէկէլ ծէրումն
ա ըլում, հըմա չունքի իրանից ումուզ ա ունենում, վեր ա
կենում ու ճամփա ընգնում: Է՞ր ցնում ա, ցնում—չքել մի
տարին՝ տեղ ա հանում:

Թըգաւորին իմաց են տալի թէ՛ «մի զարվիչ ա ե-
կել, ըու տեսութիւնն ա ուզում»:

Ծանօթ. Մեծ. պ. ԱՆՈՒՉԱՒԱՆ ԱՅՈՎԵԱՆԻՅ ստացել ենք
սոյն հէքիաթը, որ նա գրել է Օձուն գիւղում՝ բուն տեղական
բարբառով:

Դարվիշը հլէ որ թըգաւորի ըմարաթնին ա մտնում հա, ջըլիզգաւն շըշկլում ա ու աչքերը մթնըմ են էն զարդ ու զըրդարանքիցն ու ալ ու ալվան սլլպլոցիցը:

— Դարվիշ բարա, աւսա տենում ինչ խնդիրը ունիս, հարցնում ա թըգաւորը:

— Թըգաւորն ապրած կենայ, ասըմ ա, ես իմացել եմ, որ քի որդի չի ըլում, եկել եմ որ էնթավուր մի գիր անեմ, որ տարէն վրա Ասծով քի մի դօշ տղա ըլի:

— Դարվիշ բարա, ասաւ, ըշխարումն էլ գիտուն ու դարվիշ չը մնաց, էլ ջինդար ու փալբաց չը մնաց, մթա հըվաքեցի. հըմա մինն էլա բան չի բըշարեցին:

— Թըգաւորն ապրած կենայ, ասըմ ա, թող ես գիր անեմ, ըժու թէ որ մի տարէն վրա քի որդի չըլի, իմ գլուխը տու:

— Դէ լաւ, ասաւ թըգաւորը, որ ըթէնց ա, գիր աւրա, ես գլուխ կտրելը գիրդեմ ոչ. թէ որ խօսքդ դրուստ դուս եկաւ, իմ խաղընիցը քաշովդ մին ոսկի կ'տամ: — Բերեց իրան ճամփու խարջըլուզն էլ տվուց:

— Թըգաւորն ապրած կենայ, դարվիշն ասաւ, ես քիանէ ոսկի չեմ ուզըմ, հըմա մուննաթ եմ անըմ, որ եփ 'րեխէն ըլի հա, թողուս կնքաւորը ես ըլիմ: Թըգաւորը միտք արաւ միտք ու թէ՛ «դէ լաւ, ասաւ, թող ըթէնց ըլի:» Դարվիշը գիրն արաւ, ոնց որ կարգն էր՝ ամեն բանի թամբահն արաւ ու գնաց իր ճամփէն:

Տարին թըմամեց, դարվըշի խօսքը դրստուեց, — թըգաւորին մի լաւ սիրուն տղա էլաւ: Ել ինչ ասեմ, էն ուրախութիւնն արին, որ անասելի, անպատմելի: Հըմա թըգաւորը ի խոստմունքը կըտարեց ոչ. 'րէխին կնքիլ տվուց. «հո՛ւ չիտի, ասաւ, հմի դարվիշը մեռած ա թէ սադո: Աժու թամբահ արաւ, որ 'րէխին մի դուռն ու

կտուրը փագած օթախի մէջ պըհեն չըէլ՝ մենձանալը. չունքի վախէր, որ չըլի թէ դարվիշը գայ ու տենու:

Ո՛վ տարով կը մենձանայ, էդ 'րէխէն օրով էր մենձանում. ո՛վ օրով կը մենձանայ՝ նա սըհաթով էր մենձանում:

Մի վախտ էլ բիրդան դարվըշի միտն ընկաւ էդ բանը. «արի, ասաւ, գնամ տենում անց ա էլէլ» ու ճամփա ընգաւ, եկաւ հասաւ էս թըգաւորի ըմարաթնին: Արի դու հմի դրանց տես, որ ջըլիզ-չըլըր էլան թէ՛ «ըսկի 'րէխայ չի էլէլ, թէ՛ բու գիրը սուտ դուրս եկաւ ու փլան փստան»: Դարվիշը դորթ ա նրանց խօսքերին ըլատաց ոչ, հըմա ըսկի խօսաց էլ ոչ:

Նրան նստացրին որ հաց ուտի:

Դու Ասծու բանը ընդի տես, որ թըգաւորի տղի կըցարանը դարվըշի նստած տեղի դիմացումն էր ու հլէ էդ սըհաթին նրա հըմար էլ ին բաժին տարել, որ հաց ուտի: Թարսի պէս, դարվըշի աճիցը, տղի մէրը ընհէնց շէկուել էր, որ բաժնի միջին մի ոսկու էր թուզել, չունքի ամեն հետ նրա բաժնի մսի ոսկուռնին ջողում էր: Ես տղէն միտը որ կերաւ հա, ոսկուը կըծեց կըծեց, տհաւ ծամվում չի, ջիզրն եկաւ՝ շարտեց փանջարովը տուեց: Փանջարէն շըրխկալէն եզ բաց էլաւ ու արևի շողըր տուն ընգաւ: Թըգաւորի տղէն հըսկացաւ ոչ թէ էն ինչ բան ա, շատ ըրմացաւ ու տեղիցը վիկացաւ արևի շողքի հետ կոխ բռնեց, որ սաքի թէ տանիցը դուս անի:

Հըմա փանջարի թըխկոցի ձէնը դարվըշի անգաճն ընգաւ. նա տեղիցը վիկացաւ, փանջարովը մտիկ տվուց տհաւ, որ թըգաւորի տղէն արևի շողքի հետ կոխ ա ունում. էն սըհաթնեւթ գլխի ընգաւ, որ թըգաւորը իրան խափել ա:

Դարվըշի ջիգրը շատ եկաւ. թըզաւորի տղին մտիկ արաւ մտիկ ու մի գէշ անիծք ասաւ. — Ի՞նչ անեմ, ասաւ, այ տղա, բարբա դուն Դունեսա-Գեօղալի բալբալէքին գաս: — Էս ասաւ ու փասա-փուսէն հըվաքեց՝ գնաց:

Մը խէլի վախտից եղը թըզաւորի կնիգը գնաց իր տղին ակը տալու. տուն մտաւ ի՛նչ տեսաւ, որ տղէն արևի շողքի հետ էնղըզամ կռիւնն ա տուել, որ քափ-քրգնըմը մտել ա:

— Էդ ի՛նչ ա քու հալը, բալն ջան, ընչի՞ ես ըթէնց քրգնել:

— Բա էս ի՛նչ ա, որ տուն ա մտել, կարում չեմ դուս անեմ:

— Ս.Յ որդի, էդ ի՛նչ դուս անելու բան ա, որ ասըմ ես, էդ խում արևի շողքն ա: — Տղէն գլխի չի ընգաւ:

Ըծու մէրը կենդ-կենդ պատմեց թէ. — Սխրը, այ որդի, լիս-աշխար կայ, երգինք կայ, արև ու լուսնիակ կան, մարդիկ կան ու ամեն բան հըսկացրուց: Տղէն հլէ ըստոնք իմացաւ թէ չէ, ասաւ. — դէ, մէքն ջան, ինձ դուս տարէք տենում ի՛նչ թաւուր ա էդ աշխարքը: — Մէրը չ'ուզեց, որ տղի սիրտը կտորի համ էլ դարվիշը գնացել պըծել էր, տանը պըհելու էլ ի՛նչ մըհանա կար, վիկալաւ ու դուս բերուց:

Տղէն որ դուս չ'եկաւ լիս աշխարք ու չորսի կռանը մտիկ տվուց, խելրի ծէքը կուլ գնաց:

Մտիկ տվուց իր հօր ըմարածիտուն, քաղրի սիրուն սիրուն տներին, դրաղնէքի կանաչ գօշաւոր դարդու գամիշ սարերին, մէրինու շիմշատ-շիմշատ ծառերին, դրանց ստեղծօղ Սսոնն ու ջըլիգ ըրմացաւ ու քլփն եկաւ: Սսաւ.

— Ես ուզըմ եմ քաղրիցը դուս գնամ մը քիչ ման գամ, որ դհա սիրտս բաց ըլի: Էն սհաթնեկթ,

թըզաւորը իր թալիմ տուած հրեղէն ձին թամբիլ տվուց ու տղին նստացրուց, որ գնայ ման գայ:

Տղէն ձին նիըլաւ, տասը գութնամէկը քչեց ու եղ եկաւ. մին էլ քչեց ու էլի եդ եկաւ. վրա իրեքն էլ որ քչեց հն, մըրիչ աւել գնաց ու հետն ու հետը աղաք քչելով՝ շատ հեռացաւ ու էն գնալն էր ինչ գնաց: Դարվըշի անիծքը քար արաւ:

Թըզաւորն ու կնիգը էնդգամ ճամփա պըհեցին, որ աչքները ջուր կտրեց, — եկաւ ոչ, եկաւ ոչ: Ղօշուն դուս արին, սար ու ձոր, քօլ ու չօլ ման ամին, հըմա ի՛նչ խօսք ա, հրեղէն ձիու եգնուց ըսկի կըհասնուէր. — թըզաւորի տղի իգն ու թոգն էլ չի 'րեաց:

Հմի գանք թըզաւորի տղի կուշտը:

Սա վրա իրեք հետն էլ որ ձին քչեց, շատ դիւր եկաւ, սիրտն ուղեց սր մըրիչ էլ աղաք գնայ ու ըթէնց գնալով-գնալով՝ ջըլիգ հեռացաւ. «Գնամ, ասաւ, գլուխս բաղա տամ ու դարվըշի ասած Դունեսա-Գեօղալին գըղ-նում»:

Գնաց, գնաց, էլ շատն ու քիչը Սստոծ գիդի, չըէլ հասաւ մի դօրուզ տեղ. որ կանաչ խոտը մարդաբոյ կանգնած էր. ընդեզ ձիուցը վերեկաւ, որ համ մըրիչ դինջանան, համ էլ ձին ըրածի:

Օրը սարի թէ էն ա հն մթնածոռել էր:

Իրդան բիր, որդեան որ էր՝ մի մարդ բուլըմիչ էլաւ թըզաւորի տղի ըղաքին: Էդ մարդը ուսին դրած մի թօփուզաւոր երկաթէ չոմբախ ունէր, որ ծէքը հարիւր փութ կ'լէր, կօթը քառսուն: Թըզաւորի տղի թուր ու մուրը սառաւ:

— Բարի՛ 'րիգուն, սխալէր, ասաւ երկաթէ չոմբա-

խաւորը, ինչ մարդ ես դու, ասաւ, որ էս դօրուդը ըրածացընքմ ես:

— Ե՛հ, ճամփորդ մարդ եմ, ինչ անեմ, ախպէր ջան, ձիս սոված էր, ասի՛ մըքիչ ըրածացնեմ ու գնամ ճամփէս, Ասծու խաթեր՝ բնշխի:

— Եդ շատ բարի, ասաւ, հըմա ընց որ տենքմ եմ՝ իսմ մարդ ես, անրի ինձ ասա քո ով ըլիլը, ըու բանի անուըր. եա էս ա մթնել ա, քչերս սրտեղ պտիս կենալ: Թըգաւորի տղէն մըխելի շշկուելու արաւ ու ինքն էլ հարցրուց թէ. «բա դուն սվ ես, ախպէրացու, հարցնիլն ամօթ չըլի»:

— Ես էս հանդերի դօրըղչին եմ, ասաւ ու ինձ էլ Ղասար-օղլի են ասքմ:

— Ես էլ էն փլան թըգաւորի սրդին եմ, ասաւ ու Դունեա-Գեօղալը իմ բուժէն ա, ինչ ըլի-ըլի՛ ես նրան գղնուկ պտեմ:— Ղասար-օղլին մատը կծեց, էն սհաթը գլխի ընգաւ, որ սրան անըծել են ու մեղքը շատ եկաւ. նա լաւ գիտէր, որ թըգաւորի տղէն Դունեա-Գեօղալին գղնոգը չի ու գլուխն էլ մի օղբաթի կ'տայ:

— Դէ որ ըթհնց ա, ասաւ, արի ես ու դուն ախպէրանանք ու ես էլ հետդ կ'գամ, չրէլ որ ըի ըու մուրագին հասցնեմ:

— Շատ բարի, ասաւ թըգաւորի տղէն, ու իրար ձեռը տուին, պոօշտի արին, Ասծու ըղարին ուխտ գրին, որ մշվանց իրանց մահը հալալ ախպէր ըլին: Ըժու Ղասար-օղլին ասաւ. «ախպէր ջան, ես մի ջադուքար պըռաւի տեղ գիդեմ, արի գնանք նրա կուշտը. — թէ ասաւ՝ նա մեզ կասի Դունեա-Գեօղալի տեղը, թէ չի ուրիշ ոչով չի գիդենալ:

Սրանք վիկացան ճամփա ընգան. թըգաւորի տղէն

ձիով էր, Ղասար-օղլին ոտով, հըմա հէնց եգին գնել. էն հարիւր ու քառսուն փթանոց թօփուզն ուսին, որ թըգաւորի տղի հրեղէն ձին կղնէն հասնէր ոչ: Մախլասի շատ գնացին թէ քիչ, էդ Աստոծ գիգի, գնացին հասան ջադուքար պըռաւի տունը, որ մի վերանա չօլում մէնմենակ կենում էր:

«Բարի՛ ըրիգուն քի, նանի», ասին ու կաղնեցին: Ջադուքար պառաւը ըռանց «Ասծու բարին» ասելու, «ինչ մարդիկ էք, ասաւ, որ էս կէս քչերին եկել էք. ես տեղ չ'ունիմ, ասաւ, գնացէք ձեր բանը»: Էս սառը ջուդարը որ իմացան հա, Ղասար-օղլին ուզեց, որ մի մըհանով իր հունարը շանց տայ ու թէ՛ «դէ լաւ, ասաւ, նեղանալ մի, հրէս գնում ենք, հըմա նանի, նանի, հրէք ծնգանդ վրա մի լաւ կայ»: Էս ասաւ ու մթա թէ ուզեց, որ թօփուզի ծէրովը լաւն շանց տայ. հլէ որ թօփուզի ծէրը գրեց պըռաւիս ծնգան վրա, պառաւը շքէլ կէսը գետնումը մէր մտաւ. ըժու եդ հանեց ու դըբա գուռն ըղու էլաւ: Պառաւը տեհաւ որ չէ, հարես սրանք հայդա հույդա մարդիկ չեն, համ էլ վախեց թէ չլի իրան սպանեն—մթա թէ սկի բանի խաբար չէր, վիկացաւ ու սրանց թէ՛ «այ որդիք, բարով, հըգար բարի էք եկել. աղբաթիխէրեր, էս չախին սր էք գնըմ, էս մի քչերն ըստի կացէք, ըժու Աստոծ ձեզ հետ», նրանք մ'նացին:

— Նանի, ասաւ Ղասար-օղլին, մենք ըու կուշտն ենք եկել ու մի մուռնաթ ունինք, հըմա կըտարիլ պըռես:

— Սչըրիս վրա, բալան ջան, ասաւ, անսա տենում էդ ինչ բան ա:

— Դունեա-Գեօղալի տեղը մեզ ասիլ պտես, նանի ջան, չունքի էս իմ ախպօր բուժէն ա. սրա խաթեր գլուխս բադա պտեմ տալ ու գղնուկ:

— Ե՛, Է, էդ լարօլ դժար բան ա, որդի, էլլըհէ ջըհեղ վախտս էր էլէլ՝ կիմանէի, հըմա հմի կարալ չեմ:

— Ել դէս դէն չ'կայ, նանի, ոնց որխա պտես իմանալ ու մեզ սըվորացնիլ: Պառաւը մըքիչ միտք արաւ միտք ու թէ՛ «դէ լաւ, ասաւ, քնեցէք չքէլ բարի լիսը բաց ըլի, ըռաւօղը կասեմ:

Ըռաւօղը որ վիկացան, երեսներըն լուացին, աղօթք արին պրծան, պառաւն ասաւ.

— Հրէս էս ճամփէն կըռնէք՝ կ'երթաք, կ'երթաք չքէլը որ մի մեհնձ մէրի ռասա կ'գայ. էդ մէրումը մի անվերի-վերի տեղ մի մեհնձ ըմարաթ կայ, Գունեա-Գեօզալը էդ ըմարաթի միջին ա. օխտը ուշաք ախպէր ունի, նրանք օխտը օթախ մին մնի վրա փագած ջըլիզ ծէրի օթախումն են պըհում Գունեա-Գեօզալին: Հմի Սատոծ ձեզ հետ ու ձեր մեղքը ձեր շլինքը: Պըռաւին շնորհա-կալութիւն արին, Ասծու անըմը տուին ու ճամփու ըն-գան:

Քանի օր, քանի շափաթ, թէ քանի ամիս ճամփա գնացին՝ էդ Սատոծ գիգի, չքելը մի 'րիգու հասան պը-ռաւի ասած մէրու միջի Գունեա-Գեօզալի ուշաք ախ-պօրտանց ըմարաթնուն: Ըմարաթ հմ ասըմ, որ սաղ ըշ-խարքումը ինչպզամ թըղաւորնի կան, չիմնու ըմարաթ-նուցն էլ լաւը:

Տանը ոչսով չ'կար, ուշաքնին ֆորսատեպն ին, Գու-նեա-Գեօզալն էլ գաթի օխտը օթախի միջին փագած էր: Գռանը օխտը օջաղ կար վառած, ամեն օջաղի վրա մի մեհնձ ընգնաւոր պղինձ դրած կսկարենքնու վրա. էդ պղինձնու միջին էլ՝ մնումը սաղ-սաղ գոմէշ, մնումը եզը, մնումը ոչխար ու ջուռա-ջուռա ֆորսի մսեր՝ խլթխլթա-լէ կիում ին:

Ղասաք-օղլին ու իր ախպէրը ըմարաթնու պատի տակին թագ կացան մշվանց տենուն թէ ինչ ա ըլում:

Տէնց որ լաւ դըրանլուին ընգաւ հա, մին էլ էն տեհան՝ հրէս օխտը ուշաք ախպէրտինքն էլ եկան սպա-նոտած ֆորսերը ուսներին. մընի շըլակին սաղ պախրա, մընի շըլակին վէրու վարագ ու ջուռա-ջուռա ֆորսի մսեր: Եալակնին վերածին ու սոված գիլանու պէս վրա էլան պղինձնուն: Հըմա էն սըհաթը ֆոտով իմացան, որ խանի սո ա մտել իրանց ֆոզը, իրար հարցրին ու եզ սուս կացան, չունքի ասին՝ ո՞վ սիրտ կանի իրանց օլքէն սո կսխի:

Խէլի վախտից եզը Ղասաք-օղլին ախպօրը թողուց տեպն ու ինքը վիկացաւ ուսուլով աղաք գնաց դըբա ու-չաքնին. թօփուզը դրաղին վեդրուց, ջիլիզգան մօգա-ցաւ, «բարի 'րիգուն», ասաւ ու ոնց որ ինքն էլ նրանց ախպէրն ըլի, դամի տակիցը դըմալթին հանեց, խրեց մի պղինձի միջի սաղ-սաղ դրած կխտեփի գոմշի մէջն ու գուս քաշեց դրուց ըղաքին, կցեց թլաշիլն ու անոշ անիլը: Ուշաքնին ջըլիզ բրմացան նրա սրտոտութենիցը. իրար ըրեսի մտիկ ին անում ու գլխնին պտըտում: Մին ու-գում ին, որ վի ա ընգնեն թիքա-թիրա անեն Ղասաք-օղ-լուն, մին էլ մտքնումը ասում ին. «թնզ մը քիչ հեռա-նայ, ըթու մենք գիղենք»:

Ղասաք-օղլին որ տեհաւ սրանք հացիցը եզ դառան ու իրան խեթր—խեթն են անըմ հա, ասաւ. «այ ուշաք ախպէրտինք, ես ոնց որ տենըմ հմ՝ ձեր ջիգըր ինձ վրա շատ ա գալի, դէ որ ըլթէնց ա՝ փէտս ինձ տուէք ես գնամ»:

Սրանք էն սըհաթին իրանց պուճուր չօլախ դև ախ-պօրը հրամայեցին, որ փէտն իրան տայ: Գևը ման եկաւ

ման՝ փէտը դգաւ ոչ: Ըժու Ղասաբ-օղլին մատով նշանց տխուց. դեր մօղացաւ ինչ տեհաւ, որ մի հրշամաթ երկաթէ թօփուղ ա. չալիչ եկաւ չալիչ ու ըսկի կարաց ոչ թէ մի թիքա էլ ա ժաժ տայ: Ուշաբնին տեհան, որ շատ ա չըրչարվըմ՝ կենդ-կենդ վիկենալով, վիկենալով՝ չիմն էլ վրա ընգան էգ թօփուղի վրա ու նոր-նոր կոթը գեդ-նիցը բըցրացրին ու եդ վեգձեցին: Ըժու ջանըմսան Ղասաբ-օղլի, տեղիցը ծուլ էլաւ, վրա թուա թէ՛ «ինչ կայ ըստի, տնաչէննի, որ ըթէնց տանջվըմ էք» ու որ մի ձեռով բըցրացրուց ոչ, էս քու ուշաբնու թուրը սառաւ:

Տեհան որ չէ, հաքենաս սա ուրիչ ջուռա մարդ ա, թէ բանը էն տեղը հասցնեն, օխտին էլ կը կտորի, փափկեցին ու թէ:

— Էս չախին ուր ես գնըմ, այ ախպեր, համեցէք էս քշեր մեր կշտին դոնախ կաց, դոնախը Ասծունն ա ու էրուց դվորը որ կուղես, Աստոժ րի հետ. հըլա մենք էլ կտանենք մեր սնուռը անցկըկացնենք:

— Ես հլէ ձեր կուշտն եմ եկել, Ղասաբ-օղլին ասաւ, ու մի մուննաթ ունեմ, մախսուղ պտէք կըտարիլ:

— Ինչ մուննաթ ա, ասին, հրամանք արա տենուճը, թէ մեր ձեռիցը գալու բան ա, աչքներուս վրա, խի չենք կըտարիլ:

— Ես մի ախպէր ունիմ, ասաւ, հրէ ձեր ըմարաթի պատի տակին ա, կանչեցէք գայ ըստի, ըժու կասեմ: Գինն դըրգեցին՝ թըգաւորի տղէն եկաւ, «բարի՛ րիգուն» ասաւ ու նստեց:

— Տրէս իմ ախպէրը, ուշաբ բարերամնի, ասաւ, ձեր քիր Գունեսա-Գեօզալը սրա բուժէն ա, եկել ենք ձեր կուշտը, մուննաթ ենք անըմ, որ Գունեսա-Գեօզալին

իմ ախպօրը տաք, իրար հետ պսակենք, գնան հասնեն իրանց մուրաղին:

Ուշաբնու ջիգըր շատ եկաւ էգ հըմարցակ խօսքերի վրա, հըմա ինչ կարէին ասիլ, ինչ գօռ ունէին, — Ղասաբ-օղլուցը ուռի նման դողում ին: Մի վախտ դէս ու դէն գձեցին թէ՛ «մենք քիր չունենք». հըմա որ Ղասաբ-օղլին ասաւ թէ՛ «Գունեսա-Գեօզալի անուճն ու գոփասանըը ալամ ըշխարին այլին ա», էն վախտն էլ թէ՛ «մարդի ենք տուել» ու փլան փստան:

— Էլ դէս դէն չկայ, Ղասաբ-օղլին ասաւ, ես շատ լաւ գիտեմ, որ Գունեսա-Գեօզալը էս սհաթին ձեր ըմարաթնումն ա ու օխտը դուռը վրէն փագած ա. մի խօսքով թէ չէք տուել, ձեզ սաղ թողնուլ չեմ, էն ըմարաթնու գուներն էլ ջարդ ու փշուր կանեմ ու Գունեսա-Գեօզալին կտանեմ: — Ուշաբնու վրա ստոը ջուր մաղուեց էս խօսքերի վրա. ճարներուն կտրուեց, դարուլ կացան ու ասին:

— Գէ թող ախպէրըդ էլ հաց ուտի, կըքնենք վի կըկենանք ու էրուց ըուաւօգ նշան կըգնենք:

Էքսի ըուաւօղը թըգաւորի տղին տարան Գունեսա-Գեօզալի կուշտը, մին մնու շանց տուին ու եփ տեհան, որ աղջիկն էլ տղին հըվանեց, խօսք տուին, որ մի քանի օրից եզը պսակեն: Ըժու երկու նշանածին թողին իրար կշտի, իրանք օխտը ուշաբն էլ. Ղասաբ-օղլին էլ վիկացան գնացին ֆորսի. Հըմա օխտը օթախի գուռն էլ նրանց վրա դայիմ փագեցին. Երկու նշանածը մնացին մենակ ու կցեցին քաղցրը գրիցը, իրար հետ խաղսը տալը, մի խօսքով գիղէք ըլի՛ թէ թագա նշանածնին ինչ կանեն: Մին էլ թըգաւորի տղի աչքովը մի մենձ ջըղացաբար ընգաւ, որ օթախի մէջ տեղը վերընգած էր:

Սա եղ դառաւ Գունեա-Գեօղալին հարցրուց թէ՛ ասիւր էս երա ջըղացարարը էս թալուր օթախի միջին ինչ ա շինըմ»:

—Ոչինչ, ասաւ Գունեա-Գեօղալը, դէ սվ գիդի իմ ախպօրտանց բանը, վիր են կալիլ ըրելիլ ըստեղ վեգձել: Սարի թէ ուղեց շուլ տայ իր նշանածին, հըմա նա հըվա-տաց ոչ:

—Ձէ, ասաւ, կդ ուրիշ բան կըլի, դու ինձ խարում ես, հալթաթ ինձ սիրում չես, որ գրուստը չես ասում. ու էնդգամ եղեաց, որ ասիլ տվուց. դէ ինչ կուզի ըլի՛ աղջիկ էր, ըլի՛, չուստ խարուեց:

—Գէ որ ըթէնց ա, կասեմ, ասաւ, հըմա էդ քարին ձեռը չի տաս: Եդ քարի տակին, ասաւ, մի խորը ֆոր կայ. էդ ֆորի միջին էլ մի օխտը գլխանի ուշարի ջամ-սաթ կայ՝ զիմա-զիմա կտորած: Հըմա, ասաւ, չունրի դրա ֆորին էն թաւուր անհասնելի տեղ ա, որ սշուլ չի կարում գգնի որ սպանի, իրան կտորեցին իմ ախպէրտինըն ու էդ ֆորի մէջը գձեցին, քարն էլ գրին, որ դուս չի գայ: Ընդուր որ, ասաւ, Ուշար-Ղամին էնթալուր բան ա, որ ֆորին ուրիշ տեղ ա պըհում ու չըէլը ֆորին սպանեն ոչ, իրան ինչդգամ կտորեն, էլ եղ կըսդանայ:

—Բա էդ ընչի՛ խաթեր են կտորել դրան քու ախպէրտինըրը. թըղաւորի տղէն ասաւ:

—Ընդուր խաթեր, ասաւ Գունեա Գեօղալը, որ դա ինձ վըա ջուճուն էր էլել, ուղէր փախցնի:

Թըղաւորի տղի սիրտը համփերեց ոչ. սա էլ քարին դէս ըզտեց, դէն ըզտեց, Գունեա-Գեօղալը ինչդգամ հարան-փրգան արաւ որ ձեռը չտայ ու վերջը փոշմանի՛ չ'էլաւ. ում կասես: Ենդգամ արաւ, որ քարը մի թիշ ծռեց, լիտը ֆորն ընգաւ ու ընդեղից մի խուլ ձէն դուս

եկաւ թէ. «Աստո՛ծ սիրող, ծարաւ եմ, ջուր հասցրէք»:

Թըղաւորի տղի մեղըն եկաւ. էն դգամ չըրչարուեց, որ քարը ֆորի բերնիցը զըաղ գձեց, սարի թէ՛ ուղեց մի հանգով ջուր հասցնի. մին էլ մի էնթալուր գոռգո-ռոց վերելաւ ֆորիցը, որ հէլի ամբի գուսոց ըլէր.—օխտը գլխանի ուշարը ֆորիցը սըղացած դուս եկաւ: Գուս եկաւ, տարաւ բերեց մի լաւ թըլթալօջ հասցրուց էս խեղճ թըղաւորի տղի ըրեսին ու Գունեա-Գեօղալին վի-կալաւ փախցրուց: Թըղաւորի տղէն ըսօր ես գնացել թէ երէգ, իրանից գնաց ու մեռածի պէս ֆորի դրալնիվեր փռուեց:

Մըրիչ վախտից եղը ուշաքնին ու Ղասաբ-օղլին ֆորսատեղիցը եղ եկան, տուն մտան ինչ տեհան, որ բանը բանիցը անց ա կացել: Ուշաքնին էն սըհաթը գլխի ընգան, որ թըղաւորի տղի արած բանն ա: Ղասաբ-օղլին էլ որ տեհաւ իր ախպէրը նդաւած վերընգած ա հա, խելըրը գլխիցն ընգաւ ու կցեց վրէն սառը ջուր ածիլ, անգաճնուցը ձգձգիլ, բերանը փէտի կտոր կոխիլ, քներահնուն հուփ տալ, չըբլը որ եղ բերուց: Ուշաքնու ատամնին զոնջնտում ին, որ մի ձեռաց թիրա-թիրա անեն թղաւորի տղին, հըմա Ղասաբ-օղլու ահիցը ժափ չին դալի: Եի թըղաւորի տղին հարց ու փորձ արին՝ ամեն բան իմացան, մնացին շուարած:

Ղասաբ-օղլին ասաւ.—«Ինչ էր շչիլում, ինձ քառ-սուն օր փագա տուէք, ես Ասմու անըմը կտամ ու ճամփու կընդնեմ. թէ քառսուն օրումը ձեր քուերը բե-րի՛, խում շատ լաւ. թէ չըբերի հա, հրէգ իմ ախպէրը թող ձեր կշտին դրաւ ըլի, ըժու ինչ ուղըմ էր արէք»:

—Գէ որ ըթէնց ա, ասին ուշաքնին, արի էն ու-շարի տեղն ասենք: Եղ ուշաքը, ասին, ինքն իր հըմար

ջող երգիր ունի, հրէն է, փլան ըշխարքումը. նրա երգ-
րի շորսի կուռը ծովով պատած ա ու մէջը խոտը մէրի
ա, իրանից սավահի՛ ոչով չի կարում ծովն անց կենայ:

Ղասաբ-օղլին գնալուց ազար իր ախպօրը քշրբով
քաշեց՝ հէնց պահ տըվուց ուշաբնուն. «տեհէք, ասաւ,
չրէլ իմ գալը լաւ պըհեցէք, չ'իմ չիմանամ թէ քաշիցը
մըքիչ պակսել ա,—վայ ձեր մեղքը:

Ըծու Ասծու անըմը տվուց, թօփուզը ուսին դրուց
ու 'դու էլաւ:

Ղասաբ-օղլին գնաց, գնաց, հըմա ինքն էլ չէր գի-
ղըմ թէ ուր ա գնում:

Շատ էր գնացել թէ քիչ, էդ Աստոծ գիղի, մի օր
էլ գլուխը քաշ արած, մտքի տունն ընգած իր ճամփէն
գնալիս՝ մի զըմաղալի ձէն ընգաւ անգաճը. գլուխը
բըցրացրուց տեհաւ, որ իրանից խելի հեռու, իրեք մարդ
ճամփու մէջ տեղը կուլում են: Նրանք էլ որ սրան տե-
հան հա, մին մ'նու ասին. «ախպէր, հրէ էն զարիբ մար-
դին բերէք գրտամէր կարգենք, սնց որ ասի՝ չիմըս էլ
զարուլ կենանք»: Ղասաբ-օղլին մօգայցաւ տեհաւ, որ
դրանց կուլը մի խալըչի. մի ճիպտի ու մի թաղքէ
գդակի վրա էր:

— Բարի օր, ասաւ Ղասաբ օղլին:

— Ասծո՛ւ բարին, ասին էն իրեք մարդը:

— Էդ խի էք կուլում, ասաւ:

— Ղարիբ ախպէր, ասին, մենք էս իրեքս էլ հալալ
ախպէրտինք ենք, միս հէրը հարուստ մարդ էր, մեռնե-
լիս իր կարողութիւնը բնէնց վասիաթ արաւ, որ նրա
թոյգած փողը մի ախպօրս ըլի, մ'նացած դովաթը մէկէլ
ախպօրս, ու էս խալըչէն, ճիպտն ու քէշա քուլուզը,
վրա իրեք ախպօրս. հմիկ միս կուլը էս բաների վրա ա.

ես ուզըմ եմ ըստոնք ինձ ըլին, փողն ու կարողութիւնը
նրանց. նրանք էլ ուզում են, որ իրանց ըլի, հմի քի
մուկնաթվըմ ենք, որ մեր վճիռը տաս:

— Սխր սրանք ինչ բաներ են որ կուլում էք, ասաւ
ըրմացած Ղասաբ-օղլին:

— Սրանք էն բաներն են, ասին, որ էս քէշաքուլ-
լուզը որ գլխիդ գնես ու խալիսի միջին կաղնես, ոչ ով
քի տենուլ չի, հըմա դուն չիմ'նուն էլ կրտենուս. էդ
խալըչի վրա էլ որ նստես աչքերդ խուփ անես ու էդ
ճիպտովը տաս, հլէ ինչտեղ որ ասես՝ ձեռաց կ'թուչի ու
ընդի վնկայ:

Ղասաբ-օղլին մըքիչ միտք արաւ միտք ու թէ՛ «հլա
տուէք տենում»: Զեռներուցը առաւ, քէշաքուլլուզը դրուց
գլխին. մըքիչ հեռացաւ տեհաւ որ դրուստ՝ իրան տե-
նըմ չեն: Ըծու ձեռաց նստեց խալըչի վրա, աչքերը
խուփ արաւ, ճիպտով տվուց ու թէ՛ «այ խալիչա, ա-
սաւ, է փլան ծովի մէջ տեղի ըշխարքումը՝ փլան ուշա-
քի ըմարաթի կողքին գուս գաս»:

Խալըչէն թռաւ. Սին էլ աչքը բաց արաւ, որ մի
անվերի-վերի տեղ մի մենձ ըմարաթի կշտի վեր ա եկել:
Խալըչէն ու ճիպտը տարաւ մի ծառի տակի պըհեց,
քէշաքուլլուզը դրուց ջիքն ու կամաց կամաց գնաց ընդի՝
տուն մտաւ, որ ուշաքը գլուխը Դունես-Գեօղալի ծնդան
վրա դրած քնած ա: Դունես-Գեօղալը որ Ղասաբ-օղլուն
տեհաւ հա, համ շատ ուրախացաւ, համ շատ վախեց ու
ձեռներով հըսկացրուց Ղասաբ-օղլուն, որ ուշաքի վիկե-
նալու վախտն ա, թնդ հեռանայ: Զունքի Ուշաբ-Ղամին
օխտն օր իրար վրա քնում ա ու հմի հլէ օխտն օրը
թըմամել էր:

Ղասաբ-օղլին քէշաքուլլուզը դրուց գլխին ու մ'նաց

տեղնուտեղը կայնած. հըմա Գունեա-Գեօղալը հէնց իմացաւ թէ դուս գնաց: Մը խէլի վախտից եղը ուշաբը ճիկուտաց, դէս շուռ եկաւ, դէն շուռ եկաւ ու գարթնեց. հլէ աչքերը բաց արաւ թէ չէ, Գունեա-Գեօղալին ասաւ. «ըստեղ իսանի ոտն ա եկել, մըրթ-մըթափոտ ա գալի»:

— Աղբաթիխէր, ասաւ, ո՞վ կարայ ըու երգիրը ոտը դնի, ո՞վ կարայ էն ծովերը անց կենայ, եա թէ չէ թու ահիցը ո՞վ սիրտ կանի մօղ գայ, էգ ինչ ես ասըմ: Գրուստ ա, Գունեա-Գեօղալի խօսքերը ուշաբին մըլխելի գինջացրին, հըմա էլլըհէ դուս գնաց, որ մի գէս ու գէն աչքն ամի:

Ուշաբը դուս հլաւ թէ չէ, Ղասաբ-օղլին քէշաքուլլուգը գլխիցը վի կալաւ:— Գունեա-Գեօղալի սիրտը դող ընգաւ, ըրմացաւ թէ էս ինչ բան էր. «շուստ արան դուս իր, ասաւ, որ հրէս տուն կ'գայ»:

— Վախիլ մի, ինձ բան չի լիլ, տտաւ, ես եկել եմ որ քի վախցնեմ, հըմա ինչ որ ասեմ՝ կըտարիլ պտես. ուշաբը որ տուն գայ, ասաւ, հարցրո՞ւ իմացի թէ ո՞րդի ա ըլում նրա ֆոքրին:— Էս ասաւ ու ինքը դուս ելաւ:

Ուշաբը տուն եկաւ թէ չէ՝ Գունեա-Գեօղալը կցեց սուտ խոնջիկ-մոնջիկ անիլլը, սուտ սէր շանց տալը, որ բալքամ ուշաբին խափի: Ըթու թէ՛ «ֆոքուգ տեղը ինձ շանց տա՞ս»: «Ի՛նչ ես անըմ, ասաւ, ընչիդ ա պէտրը»:

— Ընդուր համար, որ դու ցերեկը սաղ օրը գնում ես ֆոքրի, ես տանը մենակ նոտած մըլլորվում եմ, ըռանցի քի սիրտս բաց չի ըլում, հլէ ֆոքուգ տեղն էլ ա գիգենամ որ հետը յագամ, թու հաւէսը հանեմ— ասաւ ու սուտ լաց էլաւ: Ուշաբն էլ հէնց գիգէր թէ գրուստ

որ իրան սիրըմ ա Գունեա-Գեօղալը: «Հրէդ, ասաւ, իմ ֆոքրին մեր դուան տակին ա» ու ինքը դուս ելաւ՝ ֆոքրս գնաց: Նրա գնալուց եղը Ղասաբ-օղլին տուն մտաւ, որ իմանայ թէ բանն ինչու՞մն ա: Հլէ որ իմացաւ թէ ասեկ ա ֆոքրին դուան տակին ա, գլխի ընգաւ որ խափել ա:

— Բան չի կայ, ասաւ, դուն դասիդ դուլլուդ արա, դուան տակը գուբի, գըրթարի, մթա թէ հըլատացել ես, որ նրա ֆոքրին ըտի ա:— Ուշաբը ՚րիգունը տուն եկաւ տեհաւ, որ դուան տակը ռանգ-ռանգ ծաղկներով փնջած, ըղարին սիրուն շորեր փռած ու գըրթարած ա:

— Ի՛, ասաւ, ախր կնիկարմատ ես, է՛, ձեռաց հլատացիր. բան դուան տակին ֆոքրի կլի:

— Բա ո՞րդի ա, խի չես գրուստն ասըմ: Թէ՛ հրէդ մեր չալ սնի տակին ա իմ ֆոքրին, ասաւ:

Ել եգ ինքը գնաց ֆոքրս: Ղասաբ-օղլին քէշաքուլլուգը գլխին ընդի կաղնած էր: Տեհաւ որ հմի էլ խափեց ուշաբը: Հըմա Գունեա-Գեօղալին ասաւ. «Բան չի կայ, ըսօր էլ էգ չալ սինը գուբի, տեհունը վերջը ինչ ա ըլում»:

՚Րիգունը ուշաբը տուն եկաւ տեհաւ, որ Գունեա-Գեօղալը հմի էլ չալ սինն ա գուբել, գըթարել: Ել եգ գլուխը պըտըտեց, հըմա տեհաւ որ մթա թէ էս ա՛ Գունեա-Գեօղալը գրուստ իրան շատ ա սիրում, մտրումն ասաւ. — արի հմի գրուստն ասեմ:

— Իմ ֆոքրին, ասաւ, ոնչ սնի տակին ա, ոնչ էլ դուան, շատ հեռու տեղ ա. հրէ՛ փան կուանը մի խոռը մէրու միջի մի վանը կայ, էն վանքի միջին մի դօլաբ կայ, դօլաբի միջին մի դութի կայ, դութու միջին էլ մի աղունիկ կայ, էն աղունիկն ա իմ ֆոքրին: Ղասաբ-օղլին

քէշարուլուզը գլխին դրած՝ դռան կշտին կաղնած էր. հլէ իմացաւ թէ չէ՝ դուս քսուեց ու զարբեց գրա ուշաբի ասած տեղը:

Աժդըհա Ղասաբ-օղլին գնաց, հասաւ վանքը, նի մտաւ դօլաբը բաց արաւ. դուժին բաց արաւ թէ չէ, տանը ուշաբի սիրտը թռթռոցն ընդաւ: Էն սհաթը հըսկացաւ, որ բանն ընչումն ա ու թէ՝ «հա հա, քու տունը քանդուի, Գունես-Գեօղալ, ինչ իմ տունը քանդեցիր»: ասաւ ու տեղիցը ծուլ ըլիլն ու գրա վանքը՝ դու ըլիլը մին արաւ:

Ղասաբ-օղլին գեռ նոր էր դուժին բաց արել, որ մին էլ մի էնթաւուր գուգուոց, Ֆըշոց ու ճուճուոց ընդաւ վանքի մէջը, որ հէնց իմացաւ թէ սար, ձոր, մէրի ու բօլ պոկ են եկել ու գալիս են թէ իրան տակովն անեն: Ղուժին վեգձեց ու Ֆորին ձեռին բռնած՝ դուս գնաց վանքիցը թէ տենու էն ինչ խաբար ա. Գուս եկաւ ինչ տեհաւ, որ սաղ մէրին թողը հէնց ա բռնել, որ կասիս շանգ ու ծուխ ըլի խառը, ընէնց որ աչքը բան չը ջոգեց. դրուտտ ա, Ղասաբ-օղլին վախուկներիցը չէր, հմա հէնց իմացաւ թէ աշխարքը փուլ ա գալի: Հլէ մին էլ էն տեհաւ, որ խէլի հեռու՝ ուշաբն՝ ընաց. հըմա սնց ա գալի, սնց ա գալի, որ Տէրը փրգի, ըզատի: Էն գոռուն գոչունը նա ա վեր արել ու նրա շնչի բուզն ա ու նրա քամու թօղը, որ սաղ մէրին կապել ա:

Ղասաբ-օղլին էգ որ տեհաւ՝ ըսկի վախեց ոչ, հըմա ուշաբի Ֆորու ճիտը մըլսելի ըլտրեց, մըլսելի որ ըլտրեց հա, ուշաբի ծնգները մըրիչ թիւացան, երիչը կըմանցացրուց ու Ղասաբ-օղլուն ձէն տվուց:

— Այ իտանօղլի, ասաւ, Ասծու սիրու խաթեր՝ սպանիլ մի էգ ապունակին, չըէլը մի գամ քի հասնեմ, վա-

խիլ մի, խօսը հմ տալի, որ քի զարար չի տամ: — Սարի թէ ուզէր խափի:

— Լաւ, անի, սպանիլ չեմ, ասաւ: Հըմա հլէ ուշաբը մօղացաւ թէ չէ՝ Ղասաբ-օղլին ձեռաց ապունակի ճիտը պոկեց, ապունակի ճիտը պոկիլն ու ուշաբի հանգչիլը մին էլաւ:

Ղասաբ-օղլին որ տեհաւ ուշաբը էն ա ինչ էս ըշխարիցը պրծաւ հա, շատ ուրխացաւ ու եգին-եգին ըզու էլաւ եգ գրա Գունես-Գեօղալը, որ նրան էլ ուրխացնի: Էլ ինչ ասիլ կուզի, որ Գունես-Գեօղալը գհա շատ ուրխացաւ, որ գերութենից պրծաւ ու չուստ իր նշանածի տեսին էլ արժանի կ'լի: Ըժու Ղասաբ-օղլին նրան խրտատացրուց, որ չուստ սարբուի ճամփու ընգնեն: Գունես-Գեօղալը թէ. «Էս մեր շալ սնի տակին մի բան կայ, ասաւ, գիգեմ ոչ ինչ ա. չըէլը քանդես ոչ իմանամ թէ ինչ ա՝ ես գալ չեմ»:

Ղասաբ-օղլին երկաթէ թօփուղով մին հասցրուց թէ չէ՝ շալ սինը տեղիցը թռաւ, էն գրաղին վերընգաւ ու մին էլ տեհան սնի տակիցը բարձր բոյով մի ջանաթաթախ կնիկարմատ դուս եկաւ, որ կասէիր աժղըհա ըլէր:

Սրանք ըրմացան ու մնացին պէլ կտրած. հարցրին թէ՝ «սիլ հս, ինչ իտան հս»: Ասաւ. «ինձ Սրաբուղանգի են ասըմ»: Ըժու Ղասաբ-օղլին թէ. «իմ կնիկը կգառնան»: «Խի չեմ գառնալ, ասաւ, քիանից լաւ մարդ»: Ըժու իրար խօսը տուին, խօսը առան, որ մարդ ու կնիկ ըլին ու Գունես-Գեօղալին էլ տանեն իր նշանածին հասցնեն: Սրաբուղանգին էլ Ղասաբ-օղլուցն էր դվաթով. նրա երկաթէ թօփուղը սա մի ձեռով բմբուլի պէս էր բըցրացնում:

Ըծու իրերն էլ էն խալըշի վրա նստոտեցին, աչք-
ները խուփ արին ու Ղասաբ-օլլին էն ճիպտովը տվուց
ու ասաւ. «ա խալիշա, որդիանց որ ինձ բերել ես, էլ
եղ ընդի վիգաս»: Մին էլ աչքներուն ընդի բաց էլաւ,
որ էն խալըշատէր իրեր ախպէրն էլ՝ դեռ ճամփըը
կաղնած են: Ղասաբ-օլլին ըտի էլ դրանց քարոսաղ արաւ
ու գնացին իրանց ճամփէն:

Շատ գնացին թէ քիչ՝ էդ Սստոծ գիդի, գնացին
հասան Գունեա-Գեօղալի ախպօրտանց ըմարաթը, հլէ էն
օրը, ինչ օր որ Ղասաբ-օլլու ընդիանց հեռանալուց եզը
քառսուն օրը թըմամի էր: Ղասաբ-օլլին Արաբուզան-
գուն ու Գունեա-Գեօղալին մըխելի հեռու թողուց ու
ինքը ոտնէտը աղաք գնալով՝ գոնիցը անգաճ գրուց:

Թարսի պէս ուշաքնին էլ էն սհաթին իրար էն ին
ասըմ թէ՛ «բերէք ուտենք էդ թըզաւորի տղին, ո՞վ գի-
դի դրա ախպէրն ինչ էլաւ, վաղէն էս ա ըսօր թըմա-
միլ ա ու դեռ 'րեում չի. հմի ո՞վ գիդի ես կորաւ ես
մեռաւ. ինչ նրա բանն էր էն ուշաքի ձեռիցը աղջիկ
խիլը: Բերէք ուտենք, ասին, մեր բուերը դա բաղա
տվուց»: Հէնց էս զըրցումն ին, որ Ղասաբ-օլլին բիր-
զան ընդիանց որ ասաւ ոչ՝ «ինչ, ինչ» — էս քու ուշաք-
նու թուր ու մուքը սառաւ: Եդ ուղեցին իրանց գլուխը
դրատեն ու թէ՛ «մենք հանար անէինք» ու վլան-փստան:

Մախլան, Ղասաբ-օլլին ախպօրը քշերըը դրուց
քաշեց, տեսաւ որ հըլա մի փութ էլ աւելացել ա: Ըծու
Գունեա-Գեօղալին ու Արաբուզանգուն էլ կանչեցին, բա-
րովեցին ու էդ քշերը մենձ ուրախութիւն արին:

Ըռաւօղը, բարի լիսը բաց ըլելու հետ, վիկացան
ու կցեցին սարը ու կարգ անիլ, որ ճամփու ընդենն
գըա թըզաւորի երգիրը: Ուշաքնին շատ մուկնաթ արին,

որ հլէ մի շաբաթ էլա իրանց կշտին դօնաղ մնան, հը-
մա Ղասաբ-օլլին գաբուլ շարաւ, ասաւ. «վախտով իմ
ախպօրը տանեմ թըզաւորի կուշաը, որ իր որդու բախ-
տաւորութիւնը տենու՝ ուրխանայ»:

Խեղճ ուշաքնու իլլաջը որ կտրեց, բերին իրեր լաւ
եօրդա ձի թամբեցին՝ Գունեա-Գեօղալի, թըզաւորի տղի
ու Արաբուզանգու հըմար: Ղասաբ-օլլուն ձի չէր պէտրը-
նրա եղնուց ըռանց էն էլ ձի չէր հասնըմ. մին էլ էս՝
որ նրա թօփուղի տակին ձի կ'գիմանէր:

Խուլախսա ձիանունն նի ըլան, Սսծու անու՞մ: տուին
ու ճամփու ընդան:

Քանի օրըմը, քանի շաբթըմը թէ քանի ամօրմը
տեղ հասան, էդ Սստոծ գիդի, հըմա ճամփին ինչ որ
անցկացաւ՝ ես էն կասեմ:

Ղասաբ-օլլին ընէնց եգին գնէր, որ ձիանը եղնուց
հասնէին ոչ: Հըմա վախէր որ ձիաւորնուն ահ պըտահի,
էն ա մըրքիչ տեղ որ հեռանէր հա, նստէր չըէլ ձիաւոր-
նու իրան հասնիլն ու եղ 'ղու ըլէր: Մի հետ էլ ըթէնց
խելի հեռացել էր ու եփ մի ծառի տակի նստեց, որ գան
հասնեն հա, նուռըը տարաւ: Հլէ էդ վախտը իրեր սի-
րուն աղունիկ եկան ու էն ծառի վրա վերեկան ու մին
մընու ասին.

- Քիբիր:
- Ի՞նչ ա, քիբիր:
- Գիտես ինչ կայ:
- Ի՞նչ կայ, ասաւ:
- Բա՛ ասիլ չես, որ թըզաւորը իր տղի ու Գու-
նեա-Գեօղալի գալն իմացել ա, հըմա գիդի որ նրանց
բերողը Ղասաբ-օլլին ա, մտքու՞մը դրել ա, որ եփ գան
իր քաղբին մօզանան հա, մի ըռախտած ու պեղած ձի

դրկի Ղասաբ-օղլու աղաքը՝ միժա թէ պատիւ տալու, որ
ինչ ա Ղասաբ-օղլին որ վերբլի հա, գեղուի ու մեռնի:
Ըժու իր տղին էլ ուզում ա սպանիլ տայ, որ աննման
Գունես-Գեօղալին իր կնիկը շինի: Էս ասին թէ չէ,
Ղասաբ օղլու աչքը ընդի բաց էլաւ, որ ազունըկնին
թուչում են. հըմա նրանց ասածնին չիմ իմացաւ: Մըլսե-
լի վախտից եզը ձիաւորնին եկան հասան ու եզ վիկա-
ցաւ ըզու էլաւ. հըմա ազունիկնու մասին նրանց բան չի
ասաւ:

Էլ ծէրբի գօնուչվան պէս ձիաւորնուցը որ էփէջա
հեռացաւ հա, էլ եզ ծառի տակին նստեց, որ գան հաս-
նուն. Էլի որ քունը մըքիչ տանելու տրաւ, էլ եզ էն
իրեք ազունիկը եկան ծառի վրա վերեկան ու մին մընու
ասին.

— Քիբլի:

— Ի՞նչ ա, քիբլի:

— Գիգես ինչ կայ:

— Ի՞նչ կայ, ասաւ:

— Բա ասիլ չես՝ թըգաւորը իր տան շեմբի ըղաքին
մի մենձ խորը ֆոր ա փորիլ տուել ու բերանը խալը-
չով ծածկել, որ Ղասաբ-օղլուն ծէրբին մէձրի, թէ ինչ
ա նա ոտը խալըչի վրա դնի թէ չէ՝ ֆորն ընդնի մեռ-
նի, ըժու իր տղին էլ սպանիլ տայ ու Գունես-Գեօղալին
ինքն ուզի: Էս ասին ու թռան: Ղասաբ-օղլին էլ ասենք
նոյգած էր, հմա նրանց ըսածնին մըժա իմացաւ:

Ձիաւորնին սր եկան հասան հա, նա էլ եզ ըռան-
ցի բան ասելու աղաք ընգաւ ու էլի որ շատ հեռացաւ՝
մի ծառի տակի նստեց, որ գան հասնուն: Ընդովվան պէս
հլէ աչքերը կիսախուփ էլան թէ չէ, էլի էն իրեք ազու-
նիկը եկան ծառին նստոտեցին ու ասին.

— Քիբլի:

— Ի՞նչ ա, քիբլի:

— Գիգես ինչ կայ:

— Ի՞նչ կայ:

— Բա ասիլ չես, որ սրանք եփ թըգաւորի տուն
մտնուն հա, հացի վախտը Ղասաբ-օղլու բաժինը թգա-
ւորը դեղած պտի զրգիլ տալ, որ սա ուտի ու մեռնի.
ըժու իրան տղին էլ սպանիլ պտի տալ, որ Գունես-
Գեօղալին ինքն առնու: Սսին ու թռան: Ղասաբ-օղլին
բիրազի իմացաւ՝ իրան պարգեց. ձիաւորնին հասան ու
իրար հետ ճամփու ընդան:

Հլէ որ թըգաւորի բաղբիցը խնի մօգացան հա, մին
էլ տեհան որ բլօմա դօշուն ա գալի իրանց աղաքը: Թը-
գաւորը, միժա թէ պատիւ գէլին, իր տղի ու հարսի ա-
ղաքն էր զըրգել: Ղօշունի հետ էլ մի լաւ ըռախտած՝
ոսկումն ու էրծաթումը կորած սիրուն ձի քաշելով բե-
րին ու դրուստ Ղասաբ-օղլուն թըվազա արին թէ՝ «թը-
գաւորն իմացել ա, որ դու ոտով ես գալի՝ էս ձին զըր-
գել ա որ նի ըլիս»: Ղասաբ-օղլին ըսկի ծպտուն չի հա-
նեց, թօփուզը բըցրացրուց ու էս ըռախտած ձիու կող-
քին սր թխեց սչ, ձին վերընգաւ՝ ստակեց:

Ըժու որ հասան թըգաւորի ըմարաթնու գուռը հա,
թըգաւորը ինքը դուս եկաւ բիրադնուն էլ բարովեց ու
չիմնու ծէրբին Ղասաբ-օղլուն մեձրեց, Սաքի թէ կըլ-
կապուտութիւնով ուզէր նրան խափի: Հըմա Ղասաբ-օղ-
լին որ մըլսելի աղաք դնաց ու տեհաւ որ շեմբի ըղաքին
զրուստ որ խալըչա կայ փռած՝ ինքը խալըչի վրովը լոր
արած կապնեց ու դեռ Գունես-Գեօղալին, թըգաւորի
տղին ու Սրաբուզանգուն անցկացրուց, ըժու ինքը նրանց
եղնուց տուն մտաւ: Ֆորը հլէ դու-դու կանչելէն մնաց:

Մախրասի էլ գլուխներըդ լինշ ցըւացնեմ, մըրիշ վախտից եզը սուփրէն գձեցին—հաց քաշեցին: Հլէ որ բաժըննին բերին հա, Ղասաբ-օլլին կերաւ ոչ, իր բաժինը վեկալաւ ու ընդի մի պուճուր շուն կար՝ տվուց իրան. շունը կերաւ թէ չէ՛ ստակեց:

Թըգաւորը խու սաղ սազ մեռաւ, շունքի իրա սարքած հունարնին մժա չիմ բեհալին անցկացան:

Հըմա մտքումը գրուց, սր ոնց որ ըլի՛ Ղասաբ-օլլան մի հանգով փօթոցի տայ:

Մի օր թըգաւորը Ղասաբ-օլլուն ասում ա

— Կերթաս համ անմըհական ջուր կրբերես ինձ հըմար, համ անմըհական խնձոր:

— Լաւ, կ'երթամ, ասում ա Ղասաբ օլլին:—Սոսու անըմը տվուց ու դու էլաւ:

Գնալու վախտը մի գեղի դրաղի մի պառաւ կնգայ ռաստ եկաւ, նրանից խմելու ջուր ուզեց: Պառաւը ջուրը տվուց. ու հարցրուց թէ, «նը ես գնում, որդի, ասաւ»: Նա էլ գրուտան ասաւ: Պառաւը էն սհաթը գլխի ընգաւ, որ թըգաւորը չալիշ ա գալի թէ էդ մարդին փօթոցի տայ:

— Որդի ջան, ասաւ էդ պառաւը, անմըհական ջրի ու խնձորի գնացողը ընդեղից եզ գալիս քար ա դառնըմ:

— Նանի, ասաւ, ոնց ա ըլում որ քար ա դառնըմ:

— Ընդեզ մի աղջիկ կայ, ասաւ, թլիսմն ունի՛ ընդով ա քար շինըմ, որ գնաս, ասաւ, ջուրը վերունես, խնձորն էլ պոկես ու եզ դառնաս հա, էլ եզ չի մտիկ անես. թէ որ եզ մտիկ տուիր՝ քար կ'դառնաս:—Ըտոնը ասաւ ու անմըհական ջրի ու խնձորի տեղն էլ սալըզ տվուց:

Ղասաբ-օլլին պըռաւին շնորհակալութին արաւ ու

գնաց իր ճամփէն: Շատ գնաց թէ րիշ, էդ Սատոժ ա իմանըմ, ոնց որ էր տեղ հասաւ: Տեղ հասաւ, անմըհական ջրիցն ու խնձորիցը վիկալաւ ու եզ գառաւ:

Եզ գալիս պառաի տոած աղջիկը աղաքը կտրեց, թոյուց ոչ որ անմըհական ջուրն ու խնձորը տանի. ասաւ «՛րի կոխ ունենը, թէ ես քի վեղձեմ՝ խու ըու ջանը իմն ա, թէ դու վեղձես հա՛ էդ ջուրըն ու խնձորը քի հալալ ըլի»: Սրանը իրար կալան. իգիթ Ղասաբ-օլլին իրեք հետ հէ գեղնի ճըկատովը տվուց, որ ամեն վեղձելով իրեք թիղ գեղնըմը թաղուեց էզ աղջիկը:

Տե՛նա որ ըթէնցով Ղասաբ-օլլու հախիցը կարաց ոչ պայ, ասաւ:

—Տարար, թաւը քունն ա, հմի Տէրը քի հետ. Ղասաբ-օլլին ըզու էլաւ թէ չէ՛ աղջիկը թլիսմն արաւ ու եզնուց էնդգամ զմաղալ արաւ, որ խեղճը եանդլիշ եկաւ, եզ մտիկ արաւ: Եզ մտիկ տայն ու քար դառնալը մին էլաւ:

Նրան ըտի թոյունը քար գառած ու գանը Արաբուղանդու հալը հարցնենը:—Խեղճը ճամփա պհեց ճամփա ու որ տեհաւ եկաւ ոչ հա, իլլաջը կտրեց ինքն էլ նրա եղնուց գնաց: Գնալու վախտը նա էլ էն պըռաւին ռատտ եկաւ: Պառաւը հարցրուց թէ, —Ո՞ր ես գնըմ, բալա ջան: Թէ բա.—Նանի, ասաւ, էս ճամփէնին նըր են տանըմ: —

Պառաւը մատը կծեց, —հըսկացաւ թէ բանն ինչումն ա ու թէ.—Ո՞րդի ջան, ասաւ, մի բանի վախտ սրանից աղաք մի տղամարդ էլ ըթէ քի նման էս ճամփէննի գնաց ու էլ եզ չի եկաւ հմա նա մախտուզ քար գառած կ'լի:—Արաբուղանդու սիրտը ծլունգ էլաւ:

— Նանի ջան, առաւ, բա քարացածին սըղաջնելու հնարք չի կայ:

— Խի չի կայ, առաւ, սրգի ջան, թէ որ քարացածի ջամսաթը իր բոյովը մին ըմանում գնեն ու միջին էնդգամ լաց ըլին, որ ըրտասունքը գլխիցը հետ կազնի՛ նա էլ եդ կը սըղանայ:

Արաբուզանգին պռաւին շնորհակալութիւն արաւ ու նրա շանց տուած ճամփէն ըռնեց՝ պնաց, Գնաց, գնաց՝ չքէլը մի քար դառած օքմին ռաստ եկաւ: Չորսի կռանը մտիկ արաւ, տեսաւ որ իր իգիթ նշանածի երկաթէ թօփուզը կողրին վերընգած ա, ընդուց ճընանչեց, որ քարացածը Ղասաբ-օղլին ա: Սիրտը լաբօլ էրուեց, լաբօլ դարդ արաւ ու լաց էլաւ, հըմա Ղասաբ-օղլին քար էր կտրել՝ իմանէր ոչ, Արաբուզանգին վիկալաւ Ղասաբ-օղլու քարացած ջամսաթը մի ուսին գրուց, թոփուզն էլ մէկէլ ուսին ու տուն հասցրուց: Ըծու Ղասաբ-օղլու բոյովը մին մի խորը աման ճարեց ու նրա քարացած ջամսաթը մէջը գրուց: Արաբուզանգին, թըզաւորի տղէն ու մին էլ Գունես-Գեօղալը ամանի բոլորիչուը շարտուեցին ու կոյեցին մէջը լաց ըլիլ: Լաց էլան ու լաց էլան, հա լաց էլան ու լաց էլան, բերաննին ըւանց մնանա պնելու:

Թըզաւորը Ղասաբ-օղլու քար դառնալը որ իմացաւ հա՛, զօշուն հըւաքեց որ տղին սպանիլ տայ ու իրա սրտինը կըտարի—Գունես-Գեօղալին իր կնիկը շինի:

Էքսի օրը ըռաւօղէց, էն վախտը, որ մի օր ու քչերումը էնզըզար լաց ին էլէլ, որ Ղասաբ-օղլու ծնգներիցը հետ ըրտասունքը բըցրացել էր ու էնզզար տեղը սըղացրել, — մին էլ էն տեսան, որ թըզաւորի զօշունը չքէլ տասը հըզար մարդ՝ դուըը պատեց:

Ջանըման Արաբուզանգի, նրանց առա՛ դուը լաց էլէք ու ինրը թօփուզը ձեռին դուս փշշեց զօշունի ադարն ու որ աջ ու ձախ հասցրուց հա՛, սնց որ գերանդուով խտըը վերտաս: Մին, երկու, իրեք, մի խօսքով մի սհաթումը էնզզա հալ զօշունը սրլամաթ կտորեց ու եդ տուն մտաւ:

Արա երկու օրը էն ա հա՛ Ղասաբ-օղլուն չքէլ գոգկատեղը սըղացրել ին, որ զօշունը էլ եդ դուըը պատեց: Էս դօնուշվա զօշունն էլ բսան հըզար մարդ էր: Արաբուզանգին ասլանի պէս դուս եկաւ թօփուզը ձեռին, ընգաւ զօշունի մէջն ու մի շնչումը բիրադի ջարդեց, ըծու եդ տուն մտաւ, իր լացի բանին կացաւ:

Թըզաւորը էս բանի վրա ջրիզգան ըրմացաւ, նա ինչ խիալ կանէր, որ մի կնիկարմատ էզզգամ հալ զօշունին կը ջարդէր: Արա իրեք օրն էլ երկու էնզզամ զօշուն հըվարեց, որ մթա թէ Արաբուզանգուն ջրիզ փարշա փարա աննու: Նա հէնց գիզէր թէ Ղասաբ-օղլին էն ա ինչ քար դառաւ պրծաւ, էն ա Արաբուզանգուն ու իր տղին էլ սպանիլ կտայ ու ըրմոզան Գունես-Գեօղալին իր կնիկը կը շինի:

Մախլասի, գլուխները ինչ ցըւացնեմ, սնց որ ասի, վրա իրեք օրը թըզաւորի քառսուն հըզար զօշունը թաղազան պատեց դուըը: Հըմա Ղասաբ-օղլուն՝ ըիչ ա մնացիկ որ սղացնեն, ըրտասունքը հասել ա մշվանց ճակատը: Ելլաջ չկար, Արաբուզանգին կխտա թոփուց ու թօփուզը ձեռին դուս ելաւ:

Գուս ելաւ ինչ տեսաւ, որ սաղ աշխարրը զօշունը պատել ա թօփուզը պտըտեց ու մէջ խազաց, մին գէս, մին գէն, — մի սորումը մի բանի հըզարին շուս տվուց: Հըմա էս դօնուշ զօշունը շատ էր կըտալած կախ անըմ:

Արաբուզանդին էլ դէ իրեք օր բերանը մընանա չ'առած՝
 քչեր-ցերէկ համ ըրտասունը չափէր, համ էլ դօշունի հետ
 կուի տէր. ընէնց որ խեղճը կամաց կամաց հրարաթից
 ընգաւ ու մին էլ ջիլիզդան թիւացաւ ու վեր, ընգաւ:
 Կրտադած դօշունին էլ էգ էր պէտքը. զարսու չորսու
 վրա թափեցին ու էն ա հա՛ ծվիկ ծվիկ ին անըմ, որ մի
 բիրդան Ղասաբ-օղլին բուլըմիշ էլաւ: Արաբուզանդին
 չքէլ դռանը կուի էր տալի, Գունեա Գեօղալն ու թըզա-
 ւորի տղէն էնդդամ լաց էլան, որ ըրտասունըը գլխիցը
 հետ կաղնեց: Ղասաբ-օղլին փռշտաց, սըզացաւ. — «Պա՛,
 էս ինչ շատ քնել եմ»: — Վախտը անց կենէր, խըտատաց-
 րին թէ, — Հա՛յ աման, չուստ արան վրա հասի, որ Արա-
 բուզանդուն սպանեցին: —

Ղասաբ-օղլին շէլուածի պէս դուռ թռաւ ու հլէ
 ընդի վրա հասաւ, որ ողջ դօշունը կիտուած՝ էն ա հա՛
 Արաբուզանդուն թիրա-թիրա են անըմ: Սղաք վագեց, մի
 ձեռը գրուց Արաբուզանդու ըրեսին, հարայ-հրոց դձեց,
 մի ձեռով էլ թօփուղը փիկալաւ ու մի երկու սր դէս ու
 դէն պըտըտեց հա, դօշունի աչքը վախեց, խելի եղ քա-
 շուեց: Ըժու տեղիցը կաղնեց, թօփուղը շիզակեց դբա
 էս դօշունն ու որ շըքփաղացնէր ոչ՝ ամեն մի վրա բերե-
 լով հինգ հարիւր մարդ շիլ ու քութ ըլլւ: Մի սհա-
 թումը քսան հըզարին էլ սա ջարդ տվուց ու մ'նացու-
 նին էլ գրա դօւը որ տեհան՝ ահ ու դողով փախտ առան
 ու մժա շիմ ցար ու ցրիւ էլան:

Թըզաւորի մատը մ'նաց բերնըմը: Ըժու բունեցին
 էս քու թըզաւորին, մի խամ դուլանի պոշից կապեցին
 ու բաց թողին: Մադիանը սազ օրը էնդդամ քաշ տվուց,
 որ 'րիգունը թըզաւորի շոր կարկաժը թխկթխկալէն սլո-
 շիցը կապած եգ բերուց:

Օխան օր, օխտը քչեր թըզաւորի տղի հըրնանիքն
 էր: Նա Գունեա-Գեօղալի հետ պսակուեց, Ղասաբ-օղլին՝
 Արաբուզանդու: Ինքն իր հօր թախտի վրա թըզաւոր
 նստեց, Ղասաբ-օղլուն էլ նազիր վեղիր կարբեց:

Բարին ըստի՝ չարին լեզգու ըշխարումը:

Սսմանէ իրեք խնձոր վեր ընգաւ. —

Մինն ասողին, մինը լսողին,

Մինն էլ ալամ ըշխարբին:

ԱՊՐԱՅԻՆ ԿՐԹԱԳՐԱԿԱՆ

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏՈՒՄ

Ա.կոր-Վարդապետներ:
 Ա.դուէսներ:
 Ա.ֆանդոներ:
 Ա.սխաններ:
 Ա.սկեարներ:
 Ա.ստարացոներ:
 Ա.բըխլալոներ:
 Ա.շրղ-Հարոյներ:
 Ա.յամներ:
 Ա.նկաջ-կրծողներ:
 Ա.մօ-Պետրոսներ:
 Ա.յվազի Բարսեղներ:
 Ա.աբկներ:
 Ա.րազի-սպինձներ:
 Ա.մրներ:
 Ա.շրղներ:
 Ա.թուշներ:
 Ա.ղըղներ:
 Ա.ւոյներ:
 Ա.լիխաններ:

Ա.ւոյներ:
 Ա.լանօղաններ:
 Ա.նսոջ-թաւներ:
 Ա.նջուր-ջաղացներ:
 Ա.կլականներ:
 Ա.շշօներ:
 Ա.ւղալներ:
 Ա.բեշչկներ:
 Ա.լի-Վարդապետներ:
 Ա.լաթահրներ:
 Ա.րդար-Գաւթներ:
 Ա.ւազի-Վարդաններ:
 Ա.լէքներ:
 Ա.նդրիատներ:
 Բըփըղներ:
 Բրղներ:
 Բեղլու-Վարոյներ:
 Բուլըներ:
 Բաննահներ:

Բարբօղներ:
 Բոյաղջօներ:
 Բախկալներ:
 Բօշներ:
 Բայաղցօներ:
 Բայաղներ:
 Բեշմաններ:
 Բըրըղներ:
 Բըլթօղներ:
 Բէգաններ:
 Բալոյներ:
 Բիճօ-Վարդաններ:
 Բօղըներ:
 Բօրօյն:
 Բարախաններ:
 Բանաւուշներ:
 Բաբաններ:
 Բօբրկներ:
 Բօղոյներ:
 Բլըլներ:
 Բիզ-բարներ:
 Բաբաջաններ:
 Բիան-Թորոսներ:
 Բանշօներ:
 Բշերներ:
 Բամբուլօներ:
 Բաղալներ:
 Բաղլատօներ:
 Բըրըղներ:
 Բօյրագներ:

Բունխաթներ:
 Բալթներ:
 Բուրգ-գլղղներ:
 Բուլղարներ:
 Բուղաղի-Հարոյներ:
 Բօխամերներ:
 Բուռուն-Սխակներ:
 Բօրօղներ:
 Բիշաղջօներ:

Գեարդուշներ:
 Գիլակերներ:
 Գառնակերներ:
 Գըղըրներ:
 Գիւրջօներ:
 Գիւլխանղաններ:
 Գըլըլներ:
 Գսպոյներ:
 Գըղղղներ:
 Գեարաններ:
 Գօնշօյներ:
 Գիզօլօներ:
 Գեարդօներ:
 Գիւրջի-Նաւըմներ:
 Գիւլ-Վարդաններ:
 Գիւլիղարներ:
 Գեօղալներ:
 Գեշօներ:
 Գիւլի-Նաններ:
 Գործակալի-Եւանօներ:

Գէլ Մաղոյներ:
 Գըմփոյներ:
 Գեղամովներ:
 Գէլ-Գօգօրներ:

 Գընդչոներ:
 Գիլի-Խեչոյներ:
 Գաբուլներ:
 Գաղբաշոներ:
 Գալի-Ակոյներ:
 Գիլոյներ:
 Գիլակներ:
 Գօլաններ:
 Գերձկներ:
 Գամըրչօղլոներ:
 Գարբին-Մխոյներ:
 Գաւօյներ:
 Գայի-Կօղուններ:
 Գունապաններ:
 Գանրղներ:
 Գեղձի-Ժառներ:
 Գաղաջղներ:
 Գարուիչ-Համփոյներ:
 Գառը-ղեղձներ:
 Գայոներ:
 Գերձիկ-Վարդաններ:
 Գարբին-Ակոբներ:
 Գուլբուլներ:
 Գալալի-Պետրոսներ:
 Գըվա-կօթներ:

Գուրան-Էրուածներ:

 Եղազար-Եպիսկոպոսներ:
 Եվանոներ:
 Եօրղներ:
 Երջանըկներ:
 Երմակներ:
 Եզներ:
 Եթըմներ:
 Եաբանսներ:
 Եամանոներ:
 Ենգօյներ:
 Եղանաչէր-Չարթարներ:
 Եանդունոներ:
 Եաբէղնրկներ:

 Չառբաբներ:
 Չընդլոյներ:
 Չօղէյներ:
 Չարղեարներ:
 Չրթօ-Գաբօյներ:
 Չունաշի-Եագօրներ:
 Չօկ-Գեօրղներ:
 Չաբարի-Օլակըմներ:

 Էչակչոներ:
 Էլիսոյներ:
 Էզերներ:
 Էլբըհասներ:
 Էրամներ:

Էլլարներ:
 Էփրեսներ:

 Ըստօրօթներ:
 Ըստհանցոներ:

 Թարխաններ:
 Թուրքնեց շօռօմներ:
 Թուլթունչոներ:
 Թինօյներ:
 Թուլի-Նաւօյներ:
 Թիլաններ:
 Թաթուլներ:
 Թօթօլներ:
 Թունոներ:
 Թաթալաբաղներ:
 Թօթմաչոներ:
 Թըչխըններ:
 Թիլափէշներ:

 Ժամհարներ:
 Ժըվներ:
 Ժեռներ:
 Ժաժկաններ:

 Իլանշալանցոներ:
 Իսպիրներ:
 Իծներ:
 Իսախաններ:
 Իլաններ:

Իլիւրչոներ:
 Իփրումներ:
 Իշի-Ժամներ:
 Իրիսփոխ-Գէորղներ:

 Լգօփներ:
 Լօռներ:
 Լիմոնի-Ժառներ:
 Լալ-Մուրաղներ:
 Լու-Ժախողներ:
 Լեփուկներ:
 Լէնաբերաններ:
 Լեստօյներ:
 Լօթի-Գօգուրներ:
 Լալայներ:
 Լօղլօղ-Մաթոսներ:
 Լընդլընդաններ,
 Լօլօյներ:
 Լուսարարներ:
 Լազլաղներ:

 Խանձօյներ:
 Խօխօյներ:
 Խառապ-Նիլօյներ:
 Խումարներ:
 Խօյլվներ:
 Խանղաղներ:
 Խօջայեղներ:
 Խընթխընթ-Մարթաններ:
 Խելար-Ժախներ:

Խամրցոնք:
 Խուղօյնք:
 Խշէյնք:
 Խալաթիներ:
 Խալօյնք:
 Խընդըլօյնք:
 Խօզա-Մինասներ:

 Ծաղկարարներ:
 Ծիծիլօյնք:
 Ծտներ:
 Ծըլլներ:
 Ծաղկներ:
 Ծընըկներ:
 Ծանրածներ:
 Ծիրաններ:
 Ծաղիկ-ձեռողներ:
 Ծուռը-գազարներ:
 Ծանրած-գորտներ:

 Կօպէյնք:
 Կտեղներ:
 Կոխպցոնք:
 Կլիպ-կրծողներ:
 Կուհղէկած-ձառներ:
 Կոստօյնք:
 Կոգրուկներ:
 Կուձաններ:
 Կարկտներ:
 Կըլեկչոնք:

Կօլօտ-Թումօյնք:
 Կտրածի-Ս.գօյնք:
 Կուպէյնք:
 Կոկուօշներ:
 Կուլապցոնք:
 Կուղօյնք:
 Կակալօյնք:
 Կօժօյնք:
 Կատուի-վիքներ:
 Կատեպան-Քաշոնք:
 Կուեղօյնք:
 Կօնդօլներ:
 Կեռեկաններ:
 Կարճկներ:
 Կօտօլցիք:
 Կօմբօյնք:
 Կօտըմներ:
 Կռնատներ:
 Կնէյնոնք:
 Կարմրագլխներ:
 Կաղմարարներ:
 Կլօյնք:
 Կուրծկի-Ս.ոյնք:
 Կօկօլիք:
 Կօկրիկ-մօքօրներ:
 Կեառ-Ֆէրօյնք:
 Կոձի-Ս.հաններ:
 Կառեթապան-Խեչօյնք:
 Կօլօմաններ:
 Կըմըռներ:

Կըղօշներ:
 Կուտայնք:

 Հաջի-Ասադրներ:
 Հօխկարներ:
 Համամչոնք:
 Հաւչօյնք:
 Հասանխաններ:
 Հասաս-Ս.գօյնք:
 Հախկերգոնք:
 Հասօյնք:
 Հեղնարներ:
 Հացաբաններ:
 Հօղաղ-Թաթօյնք:

 Զիթի պուկներ:
 Զխառը-մըշըմներ:
 Զիթակերներ:

 Ղօնդադասղներ:
 Ղասաբ-օղլոնք:
 Ղարչըկներ:
 Ղըմօյնք:
 Ղաթրչոնք:
 Ղուռութներ:
 Ղարսըցոնք:
 Ղուկօյնք:
 Ղարաբուղաղներ:
 Ղռներ:
 Ղանաուղի-ասղներ:

Ղանդըլներ:
 Ղըղբաստոնք:
 Ղաշանգոնք:
 Ղուդրաթի-Գաբօյնք:
 Ղամեքովներ:
 Ղարբներ:
 Ղահրաման-Բըլըթներ:
 Ղաղօներ:

 Ճըրիկ-Վ.պըըհամներ:
 Ճուլաններ:
 Ճուլուրներ:
 Ճուկօյնք:
 Ճշմարիտ-Գէորգներ:
 Ճգնաւորներ:
 Ճարտարապետներ:
 Ճիտիլներ:
 Ճիլըլկներ:
 Ճինգօյնք:
 Ճուտի ջրամաններ:

 Մօգոնք:
 Մուխսոնք:
 Մլիտօյնք:
 Մուկնցոնք:
 Մլսօյնք:
 Մախմրներ:
 Մաշակար-Ներսէսներ:
 Մումչոնք:
 Մլչօյնք:

Մըհաւլամներ:
Մալխասներ:
Մըհերի-Գէվոյներ:
Մագմաններ:
Մեհրարներ:
Մաշաղօներ:
Մետակ-Ս.լոյներ:
Միրգապըզըկներ:
Մընղըլոյներ:
Մըշիմ-ուտողներ:
Մայրէյներ:
Մայիլներ:
Մանուէլներ:
Մոծակի-եայլաղիներ:
Մարաքարան-Մլըոյներ:
Մեծլըմներ:
Մըլըգի-Գէվոյներ:
Մըծուծ-Գէվոյներ:
Մելիք Մուշկիանըարներ:
Մումոյներ:
Մողոզիկ-Գէվոյներ:
Մալոներ:
Մաղսներ:
Մըհլամներ:
Մաշարելովներ:
Մածնակերներ:
Մովթներ:
Միրգաջաններ:
Մըզլաններ:
Մալինցովներ:

Մինխոուններ:
Նառներ:
Նալրանդ-Վարդաններ:
Նիաիներ:
Նաւումներ:
Նանասոներ:
Նախրչոներ:
Ներկարարներ:
Նիհանըկներ:
Նիլանոներ:
Նախշուանցոներ:
Նամանըկներ:
Ներոսէսի-Մաթոսներ:
Շատուոր'ներ:
Շիլչոներ:
Շաթիր-Ակոբներ:
Շարբաթներ:
Շամբորներ:
Շահրոյներ:
Շահոյներ:
Շամըրներ:
Շառոյներ:
Շուշանի-Մելոյներ:
Շնշաւորներ:
Շորվներ:
Շուշըգներ:
Շահըններ:
Շմոյներ:

Շան-քեալլներ:
Շամչադիներ:
Շահ-Նիգեարներ:
Շըխներ:
Շամամներ:
Շհարցոներ:
Շահրազներ:
Շիրիններ:
Շահրմաններ:
Ուլախներ:
Ուլվիներըկներ:
Ոսկաններ:
Ումրէյներ:
Ուփներ:
Ոսպ-ուտողներ:
Ուշադիեցոներ:
Չօլոներ:
Չօրաններ:
Չլոյներ:
Չլըրներ:
Չարչոներ:
Չովըռներ:
Չանչոյներ:
Չալ-փափախներ:
Չութչոներ:
Չրադիներ:
Չալոյներ:
Չորս-ակնանոներ:

Չարեքտարներ:
Չըխըտարըշտանդներ:
Չօլախ-դեներ:
Չարքիներ:
Չօլախ-Սանդոյներ:
Պաղըհան-աղիներ:
Պուլուզներ:
Պիպլատներ:
Պալիօղներ:
Պօթօղաններ:
Պօլաբասներ:
Պօլ-ուուբներ:
Պաատ Եղօյներ:
Պըրօյներ:
Պապօյներ:
Պաճօյներ:
Պօռլներ:
Պիլիկ-Գաքարներ:
Պառասներ:
Պայլօտներ:
Պըզներ:
Չալարներ:
Չուջանցոներ:
Չաղացալաններ:
Չաւաղներ:
Չրբաժան Ռօյներ:
Չառջառներ:
Չարբարներ:

Հհուդ-Մկրտչներ:
 Հեւոյներ:
 Հիւրոյներ:

 Ռոյներ:
 Ռուստամներ:
 Ռուշաններ:
 Ռեհաններ:
 Ռստագներ:
 Ռստոյներ:

 Սանամներ:
 Սեփոյներ:
 Սլոյներ:
 Սեփան-աղներ:
 Սիւրեաս-աղներ:
 Սախկալոյներ:
 Սեղիմօլներ:
 Սակարակներ:
 Սօլօմոններ:
 Սայաղներ:
 Սատանա-Սարգսներ:
 Սուլթաններ:
 Սհաթաղներ:
 Սընըղչօներ:
 Սարվաններ:
 Սարխօշներ:
 Սանդոյներ:
 Սարդարներ:
 Սէյրոյներ:

Սուտ-տէրտէրներ:
 Սաֆարներ:
 Մնջոյներ:
 Սիրուններ:
 Սաքըններ:
 Սեֆիլներ:
 Սիբիլներ:
 Մամաղարցոներ:
 Սըբէյներ:
 Սառաֆներ:
 Սարուխաններ:
 Սի-հայներ:
 Սարոյներ:
 Սառաջներ:
 Սուսամբարներ:
 Ստի-թագաւորներ:

 Վէրիլ-Սելքըմներ:
 Վաշըններ:
 Վառեկներ:
 Վարդըկներ:
 Վանոներ:
 Վարթոյներ:
 Վըռըղներ:
 Վիլիւաններ:
 Վեղըրներ:
 Վասակովներ:
 Վարդապետներ:

 Տատմէր-Մարոյներ:

Տուխուխներ:
 Տիտէյներ:
 Տանձոյներ:
 Տնտեսներ:
 Տօնոյներ:
 Տերունոներ:
 Տիրամօր-էշներ:
 Տիղոյներ:
 Տիրուխնոներ:
 Տիմօֆէյներ:
 Տօտիլի-Դիլակներ:
 Տուրի-Սըսէններ:
 Տալոյներ:
 Տէր-Ուհանսներ:
 Տարթի-ղիղներ:

 Յրտատարներ:

 Փուփուլներ:
 Փըռնըչոներ:
 Փօթէյներ:
 Փանկոցոներ:
 Փըշըկներ:
 Փշաղ-Մաղըններ:
 Փուշխուլներ:
 Փանօյներ:
 Փոկարարներ:
 Փոստոյներ:
 Փալանխոստներ:
 Փըռներ:

Քեափանակներ:
 Քեալօյի-Մանըկներ:
 Քեասիբ-Սկորներ:
 Քաշալ-Պօղոսներ:
 Քաղըցոներ:
 Քեալաշներ:
 Քեալըոներ:
 Քորներ:
 Քանրանչոներ:
 Քօշարներ:
 Քուֆթա-Սիմօններ:
 Քրդներ:
 Քօռ-Մուքելներ:
 Քեամանչոներ:
 Քարտաշներ:
 Քանկուած-ցախաւկներ:
 Քուրղօլլօներ:
 Քեշաշի-Դանէլներ:
 Քառ-Սհակներ:

 Օղըղներ:
 Օսէյներ:
 Օրդուխաններ:
 Օսորներ:

 Փահլարաշներ:
 Փարմաններ:
 Փառաշի-Պեղրոսներ:
 Փուրզունշի-Սուգուշներ:
 Ֆեռչիլ-Սըտէմներ:

Մ Ա Ն Կ Ա Կ Ա Ն Ե Ր Գ Ե Ր

(Խրիմու. բարբառով¹)

1

Հէքիաթ, հէքիաթ՝ պապս,
Ղաշխայ քիւրէկս տակս.
Ելնեմ էրթամ քաղաքս,
Մեծ հարսս առնեմ շալակս,
Պզտիկ հարսս ալ կռնակս.
Շիշով ռախին ճէպըս,
Չամշով սամսան ծոցս,
Մնրդով խաթլաման բերանս:
Էրթամ, էրթամ՝ հեռանամ,
Հաւերն ուտեմ՝ գերանամ:

2

Սովատներ, Սովատներ,
Բարձր պատէն աթլա տներ,

¹) Սոյն բանաւորը աւանդութիւնները հրատարակում ենք արժանապատիւ ԳՐԻԳՈՐԻՍ քահ. ՄԱՏԻՆԵԱՆՅԻ ժողովածուից:

Մածունը կեր, թորպան տուր,
Սև շունին բարև տուր:

3

Անդրէաս՝ անտէր մնաս,
Ուրտեղ գնաս՝ անտեղ մնաս:

4

Մարտիրոս՝ մարտի խօռօզ,
Տանէ քեզի խօնճօլօզ:

5

Օվանէս՝ օվան կալես,
Տիւտիւր չալես,
Կաթը հարես, եղը քաշես:

6

Ընթերցուածս յառակաց,
Ել գիշերին գուռը բաց,
Փախլաւան կեր, պօշէն խած:

7

Մէրի կ'էրթայ փատ չի կայ,
Պինդ ապուռին եղ չի կայ.
Չէշմէն կ'էրթայ ջուր չի կայ,

Խնամիներուն տեղ չի կայ:

8

Չատըր մը ունիմ կանաչ է,
Միջի մարդը ճանանչ է.
Ռախի խմելը լաւ բան չէ,
Գինի խմէ՛ խաղ կանչէ:

ՕՐՕՐՕՅԻ ԵՐԳԵՐ

1

Էկիլ ին տղուս ձան կուտան,
Գուռ, երթիկը վար կուտան,
Բերէք իմ տղիս չալ ձին,
Բերէք սրմալը խամչին:
Տիլիթը մէջքը թող խոթէ,
Գտակը ալչի թող դնէ,
Հափըր, հափըր թող էրթայ:
Օրօր, օրօր, օրօրցունիմ,
Անուշ բունով կշտացունիմ:

2

Օրդիս Օրին պաղիրկեան է,
Նշմարը չարած հաղիր կ'անէ.
Խզմէթքներուն թաղիր կ'անէ:

Օրօր, օրօր՝ օրօրցունիմ,
Քունը անուշ աւելցունիմ,
Շատ բաներու տիրացնիմ,
Վարդի ջուրով դարթեցնիմ,
Անուշ գինով հարբեցնեմ,
Կիւլպէ շաքարով կշտացնիմ:

Դ Ա Ն Դ Ա Ն Ն Ե Ր

1

Քիչմ՝ տան-տան, քիչմ՝ պան-պան,
Արի, պապն, հնչտայ արն.
Մի լար, տղաս, մի լար,
Շընտի պապագ կու գայ քիզի.
Տանդի, տղաս, տանդիէ:

2

Հնչտան, հնչտան, օսկիէ շամտան,
Էս տղուս որին տամ:
— Թագաւորի տղին կու տամ.
Տասը արապայ ճէհէզ կու տամ,
Ան ալ քիչ ըլայ, տըհա կու տամ,
Տասը դըհայ էգէք կու տամ.
Տանդի, տղաս, տանդիէ:

3

Ռրդի ունիմ աղնաւոր,

Հարս կը բերէ քօղերով,
 Կանանչ վառած մոմերով:
 Մաման կեղէ խունկերով,
 Պապան կեղէ փունջերով:
 Էկիլ ին տղուս ձան կու տան,
 Դուռն ու երթիկը վար կու տան:
 Կեցիք՝ ատլաս կապաս հագնիմ,
 Թեկի գօտիս մէջքիս կապիմ,
 Սըրմալի խամչին առնիմ.
 Տանդի՛, տղաս, տանդի՛է:

4

Բաղչան կեռասը հասիլ է,
 Ծածկէ տղուս՝ մրսիլ է,
 Սիրական մաման լսիլ է,
 Թուշը էրէսին քսիլ է:
 Վարտիկը Հինդի պասմայ է,
 Աղջիկը մօրմէ եսսմայ է.
 Տանդի՛, տղաս, տանդի՛է:

5

Աղջիկ ունիմ մաղերով,
 Վարպետ կ'էրթայ նաղերով,
 Սէպէթը իլինք թուղերով,
 Տանդի՛, տղաս, տանդի՛է:

Ա Ղ Օ Թ Ք Ն Ե Ր

ՉԱԼՄԻ ԱՂՕԹՔ¹⁾

Չալմայ չալդում, ալմայ ալդում, վուրմայ վուրդում,
 սուստդում սուկտում:

Սորա համար եօթ մնի տակից հող են վերցնում, իւրաքանչիւր մնից մի դանակի ծայրաչափ: Սորա հետ վերցնում են նոյնպէս մի գդալ քացախ, եօթ գդալ ջուր, մի քիչ խաշ և մի քիչ էլ բարութ: Այս բոլորը մի քերեղանի մէջ են ածում, խառնում և քսում դժուար հիւանդի լաշին: Սոյն աղօթքը կրկնում են եօթ անգամ, իւրաքանչիւր մնի տակ մէկ անգամ:

ՕՉԻ ԱՂՕԹՔ (որ կանգնի):

Միս միլլահ ամիր ամիրամ, դամի դովրան, ինջիլիսայ դաթուրի գօվութ, հուրմի սուլբան սուլէյման, վարդալի, հարալի հուդիտի, լաւումար, թալխեմար, ապլիմար, դահրիմար, եօլքասան, չեօլքասան, աղի վերան, աղ իլան, դարայ իլան, դղ իլան, ուճամնար, սուքառ իլան. դիլաբիլան, աղրապիրօշայ գեհամեջակ, դօվալէրդում,

¹⁾ Սոյն աղօթքները ժողովուած են արժ. ԳՔԻԳՈՐԻՍ քահ. ԵՐՋԵԿԵԱՆՅԻ ձեռքով՝ հաղրագում (ԼՕՈՒ գաւառ):

բարամն զօլասի իլան, սուլէյմանի դի մանգիզի զուլա-
րիդի, զալմիշիդի, փարախալչայ լարայ գէտ դէսայ, զեղա-
րիդի, զհւր, զհւր, նէջայ, նէջայ սուլէյման:

Այս աղօթքը երեք անգամ են ասում և իւրաքանչիւր ա-
սելու վերջը մէկ անգամ թքում:

ԵԱՄԱՆԻ ԱՂԹՔ

Յիսուս, Քրիստոս, սկ սուրբ Մարիամ Աստուածա-
ծին, դու բժշկես էս ցաւը. ձեռը ինձանէ՝ դեղը քեզանէ:
Մաթթասնց Ակորը ¹⁾ էնգեղ մեռնի, դու էստեղ. նա
էնտեղ կործանուի, դու էստեղ. նա էնտեղ վերջանայ,
դու էստեղ:

Այս աղօթքը եօթ անգամ են ասում և հետն էլ սպիտակ
փողով եարի շուրջը քսում. ամեն ասելու վերջը երեք անգամ
թքում են գետնին: Աղօթելուց յետոյ սպիտակ փող եարի վե-
րայ են դնում և միքիշ ժամանակ պահում:

ԵԱՄԱՆԻ ԱՂԹՔ (այլ տեսակ)

Որդէ մեռել կայ՝ սաղանայ, եամանի տակաին չո-
րանայ:

Այս աղօթքը երեք անգամ են ասում և ամեն մի ասելուց
յետոյ՝ եարի շորս կողմը սպիտակ փող քսում:

¹⁾ Մի մեռած մարդի անուն են յիշում:

**ՄԵՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ ՄԷՋ ՄԻՆՉԵՆ ՕՐՍ ԼՈՅՄ
ՏԵՍԱԾ ՀԷՔԻԱԹԵՆԵՐԸ**

1. Արջի Գօթոթը (Արարատեան բարբառով)
2. Գաննիկ—Աղպէր (Արար. բար.)
3. Ոսկէ—Չուկը (Արար. բար.)
4. Չ'ուտողի մալը ուտողին հալալ ա (Արար. բար.)
5. Անջիգեար մէր (Արար. բար.)
6. Իբեր աղպրտինք (Արար. բար.)
7. Մօթալի հէքիաթը (Արար. բար.)
8. Անմահական խնձոր (Արար. բար.)
9. Մարդ իրա եօրդանն ու գեօրայ պտի ոտը մեկնի
(Արար. բար.)
10. Թուրքի էրեխէն (Արար. բար.)
11. Աղուէսը, գէլը, արջը ու գմուտ զուշը (Արար.
բար.)
12. Մարդիս ճակատի գրածը չի ջնջուի (Արար. բար.)
13. Զան—Պօլատ (Արար. բար.)
14. Սուտ—Ասան (Արար. բար.)
15. Օխայ—Բարի (Արար. բար.)
16. Սըն չը պահող կնիկը (Արար. բար.)
17. Չօփչի (Արար. բար.)
18. Ամօթով հարսը (Արար. բար.)
19. Փահլեան հէր ու տղայ (Արար. բար.)

- 20. Մեռլի հրեշտակը (Արարատեան բարբառով)
- 21. Ըսենց էլ չի մնայ (Արար. բար.)
- 22. Աղօթք անող ֆորթարածը (Արար. բար.)
- 23. Ասու պահած դառը գէլը չի ուտի (Արար. բար.)
- 24. Անմահական վարդ (Արար. բար.)
- 25. Խելքպակաս քուրերուն հէքիաթը (Խրիմու բար.)
- 26. Աստօժ ողորմած ա (Լօռու բար.)
- 27. Անչիգեար մէր (Լօռու բար.)
- 28. Թօռչու տղէն (Լօռու բար.)
- 29. Ըշխարի գօլվաթը ըշխարումը կը մնայ (Լօռու բար.)
- 30. Մօղին (Լօռու բար.)
- 31. Աստժուն զանգատ գնացող մարդը (Լօռու բար.)
- 32. Փէշակը ոսկի ա (Լօռու բար.)
- 33. Հօր տուած իրեր խրատը (Արար. բար.)
- 34. Մանկական հէքիաթ (Ղարաբաղի բար.) ✓
- 35. Մուխաննաթ ախպէրակնանիք (Վանի բար.) ✓
- 36. Մարդիս մուխաննաթութիւն (Վանի բար.)
- 37. Չախչախ թարաւոր (Վանի բար.)
- 38. Վախկոտ սարասքեար (Վանի բար.)
- 39. Օխիկը (Ատապատցոց բար.)
- 40. Ստապատցին ու Չամբցին (Ատապ. բար.)
- 41. Չամբցիք ու արիւր (Ատապ. բար.)
- 42. Իրեր Չամբցի (Ատապ. բար.)
- 43. Ոչխարը քցում ան (Ատապ. բար.)
- 44. Էշի ձուերանի (Ատապատ. բար.)
- 45. Ղահրաման—Բլութ (Արար. բար.)
- 46. Ոգիներ (Ատապատ. բար.)
- 47. Ինչ որ ցանես, ըն էլ կը հնձես (Արար. բար.)
- 48. Աղբատին պաչ տուող կնիկը (Արար. բար.)

- 49. Դող հարսը (Արարատեան բարբառով)
- 50. Երուսաղէմ դո՛ւ գնացիր (Արար. բար.)
- 51. Արաբի—Ջանգի (Խրիմու բար.)
- 52. Բախտաւոր Արաբ (Խրիմու բար.)
- 53. Անգգամ կնիկը (Արար. բար.)
- 54. Էրագ տենող աշկերտը (Արար. բար.)
- 55. Աստօժ որ ուզենայ մարդի հարստութիւն տայ, կը բերի երդիով էլ վէ կ'ածի (Արար. բար.)
- 56. Վէսկէ քաքիւ տղէն հաքեաթը (Ղարաբ. բար.) ✓
- 57. Թաքաւէրէն տղորցը հաքեաթը (Ղարաբ. բար.) ✓
- 58. Խալ անիմ, խալիչա անիմ. (Ղարաբ. բար.) ✓
- 59. Ասլան-Բալասուն հաքեաթը (Ղարաբ. բար.) ✓
- 60. Պառաւ կնկանը հաքեաթը (Ղարաբ. բար.) ✓
- 61. Մանկական հէքիաթ (Խրիմու բար.)
- 62. Կորսուած աղջիկ (Խրիմու բար.)
- 63. Իրեր քուր ու թագաւորին տղան (Խրիմու բար.)
- 64. Չութչի (Արարատեան բար.)
- 65. Աղդիլակ (Արարատ. բար.)
- 66. Քառասուն հարամի (Արարատ. բար.)
- 67. Սուտ հէքաթ (Արարատ. բար.)
- 68. Հալալը չը հարամող կնիկը (Արար. բար.)
- 69. Բէդօլվաթ տղէն (Արար. բար.)
- 70. Սուտլիկ ավչու հէքաթը (Արար. բար.)
- 71. Քօսակէն հու քաչալէն հաքեաթը (Ղար. բար.) ✓
- 72. Խօթ ախճկանը հաքեաթը (Ղարաբ. բար.) ✓
- 73. Քեասիւր մարթին հաքեաթը (Ղարաբ. բար.) ✓
- 74. Խմոր ուտող էրեխէն (Արար. բար.)
- 75. Ուրչի հմար ֆոր փորողը ինքը կ'ընկնի մէջը (Արար. բար.)
- 76. Ածի պալայի հէքիաթը (Խրիմու բար.)

77. Թուվարչի (Խրիմու բար.)
✓ 78. Կիւ տէռած աղջկանը հաքիաթը (Ղարաբ. բար.)
✓ 79. Աչքը վահրակալածին, կաղլիկին հու բօսակին
հաքիաթը (Ղարաբ. բար.)
80. Ղասար-օղլի (Լոռու բար.)

ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1.	«Հայ—ժող. Աւանդութ.»	Ա. գիրք, գինն է	30 կոպ.	
2.	«Հայ—ժող. Հէքիաթ.»	Ա. գիրք »	30	—
3.	»	Բ. գիրք »	30	—
4.	»	Գ. գիրք »	50	—
5.	»	Դ. գիրք »	50	—
6.	»	Ե. գիրք »	50	—
7.	»	Զ. գիրք »	50	—
8.	»	Է. գիրք »	50	—
9.	»	Ը. գիրք »	50	—
10.	»	Թ. գիրք »	50	—
11.	»	Փ. գիրք »	50	—
12.	«Աշխատութիւն և հանգիստ». [Ժարգ.		12	—
13.	«Փրիզօլին» [Ժարգ.		20	—

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0359727

46020

